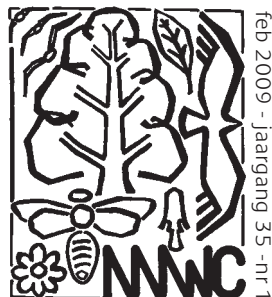

Natuur- en Vogelwacht Culemborg

Hak-al

IN DIT NUMMER

- Verkort jaarverslag 2008
- Trektellen 2008; revolutie in de Redichemse waard
- Geslaagde cursusavond natuurrijke erven op 22 januari 2009

Colofon

Voor vragen over de bezorging,
Loes Plaisier
☎ 0345 - 51 98 47

Redactieadres:
Valeriaan 49
4102 VG Culemborg
e-mail: redactie@nvwc.nl

Eindredacteur:
Louis van Oort

Redactie:
Cocky de Groot
Harry van de Warenburg
Ruud Post

Webbeheer:
Jouke Altenburg

Uitgave:
Natuur- en Vogelwacht Culemborg
Middelcoopstraat 1a
4102 CE Culemborg
e-mail: post@nvwc.nl
website: www.nvwc.nl

Vormgeving:
Ruud Post

Druk:
Drukkerij de Meerpaal
Tiel

Oplage:
420 exemplaren

Distributie:
A. van de Berg, Y. en J. Bosma,
Th. & A. Boudewijn, K. van Elst,
J. Geven, G. Greve, J.J. Geleedst,
A. Jacobs, Y. Jakobs-Lammers,
L. v.d. Kooij, M. Steltenpool,
W. van de Ree, W.&C. Rubers,
W. de Rooij, H. v.d. Warenburg en
F. Waroux.

Lidmaatschap:
Hak-al is een uitgave van de
Natuur- en Vogelwacht Culemborg
en wordt gratis onder haar leden verspreid.

Deze Hak-al wordt op milieuverantwoord papier vervaardigd.
Gewaarborgd door het FSC certificaat.

Allemaal een libellenboekje cadeau!

Bij deze Hakal treft u een aardig cadeautje aan. De insectenwerkgroep van de NVWC heeft het boekje 'Libellen tussen Lek en Linge' gemaakt en dat wordt u hierbij aangeboden.

Op 9 januari heeft Kees de Raad, gemeenteraadslid van de gemeente Culemborg, maar ook bestuurlijk actief in de Vereniging Agrarisch Natuurbeheer (VANL) en bij het Waterschap Rivierenland, het eerste exemplaar in ontvangst genomen tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst van de NVWC.

Vele honderden uren zijn de leden van de insectenwerkgroep van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg op pad geweest om de libellen in het werkgebied in kaart te brengen. In dit boekje vindt u alles over de libellen en waterjuffers die in de Westelijke Betuwe voorkomen. De informatie is ruim voorzien van prachtige illustraties van eigen makelij en de kaartjes geven een accuraat beeld van waar men zelf deze schitterende dieren te zien kan krijgen.

De uitgave van het boekje 'Libellen tussen Lek en Linge' is mogelijk gemaakt door financiële steun van de gemeente Culemborg, het Prins Bernhard Cultuurfonds en Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM), een in Culemborg gevestigd adviesbureau met als belangrijkste doelstelling het werken aan duurzame landbouw en een aantrekkelijk platteland. Daarnaast heeft ook de Natuur- en Vogelwacht zelf een financiële bijdrage geleverd vanuit een legaat.

Naast alle leden van de NVWC krijgen ook alle leden van de Agrarische Natuurvereniging het boekje in de bus en zal het worden verspreid onder de werknemers van de gemeente en het Waterschap. We hopen dat men hierdoor in inrichting en beheer nog meer rekening gaat houden met deze schitterende dieren.

Meer exemplaren van het boekje zijn te verkrijgen door overmaking van €10,00 op rekeningnummer 8331858 ten name van Natuur- en Vogelwacht Culemborg, o.v.v. libellenboekje.

Kars Veling
0345 531 689
karsveling@planet.nl

clm
Godfried Bomansstraat 8
4103 WR Culemborg
www@clm.nl

Nummer 1

Het voorblad
Wijnslak. Foto: Kars Veling

- 04** Trektellen 2008 *revolutie in de Redichemse waard*
- 07** Goed gezien! *Zoek de verschillen*
Mysterybird
- 08** Steunpunt NME Culemborg *activiteiten & nieuws*
- 10** Help mee aan BMP-E onderzoek *de boerenwaluw*
- 13** Waar komt die naam vandaan??? *EKSTERS & EKSTEROGEN*
- 14** Van de leesplank *Periode: november - december 2008*
- 18** Geslaagde cursusavond natuurrijke erven *op 22 januari 2009*
- 20** Nieuws van het bestuur
- 22** Waargenomen tussen Lek en Linge
november - december 2008 & begin 2009
- 27** Convocaties
- 30** Verkort jaarverslag
- 49** Hak-al overzicht 2007 - 2008
- 51** Adressen
- 52** Agenda

Trektellen 2008

REVOLUTIE IN DE REDICHEMSE WAARD

tekst
Louis van Oort

Trektellen op de trektelpost in de Redichemse Waard is een van de belangrijkste activiteiten van de vogelwerkgroep. Dat is al zo sinds de jaren '80, toen de echte fanatiekelingen soms zaterdagenlang van zonsopkomst tot zonsondergang aan het tellen waren. Sinds de jaren '90 houden we echter het volgende officiële stramien aan: we tellen iedere zaterdag van augustus tot en met november van een half uur voor tot twee uur na zonsopkomst. Die heilige huisjes werden in 2008 echter zonder enige wroeging omver getrapt...

Krib voor de trektelpost. Foto: Petra Ringenaldus.

Niet alleen bij ons maar in heel Nederland is trektellen tegenwoordig razend populair. Sinds de inmiddels al bijna mythische tijden van de Landelijke Werkgroep Vogeltrektellen, die van 1976 tot 1993 bestond, zijn we in Culemborg gewoon stug blijven doortellen. Globaal ook volgens dezelfde methodiek: van een half uur voor tot twee uur na zonsopkomst, terwijl per kwartier wordt genoteerd wat langskomt. Vogels moeten met het blote oog worden opgepikt, er mag niet actief gescand worden met kijker of telescoop. Aan het eind van de vorige eeuw was er – zeker in het binnenland – maar een beperkt aantal regelmatig bezette telposten over. Sinds de oprichting van de site www.trektellen.nl in 2003 is alles echter totaal veranderd. Het feit dat je dezelfde dag nog aan een breed publiek de telresultaten kunt tonen en andersom dat je van andere posten kunt zien wat zij hadden, blijkt enorm stimulerend te werken. Nieuwe posten

schoten als paddenstoelen uit de grond terwijl vrijwel overal ook steeds vaker en langer werd geteld. Vooral met gunstige weersomstandigheden in de goede tijd zijn tegenwoordig veel posten ook doordeeweeks bezet.

Trektellen.nl grote katalysator

Ook wij voeren sinds twee jaar onze gegevens in op www.trektellen.nl. De webmasters vonden het verder goed dat wij onze telgegevens vanaf 2000 in hun database onderbrachten. Oudere gegevens waren niet gewenst, dat is slechts voorbehouden aan landelijke topposten als Breskens. Toch jammer, want als je even snel wilt checken wanneer we een soort voor het laatst hadden, kunnen we – in ieder geval via trektellen.nl – niet verder terug dan 2000. Een van de effecten van popularisering van trektellen.nl is de bewustwording van wat er verder allemaal in Nederland wordt gezien tijdens de trektijd. Daar gaat

Trektellen. Foto: Jouke Altenburg.

een enorm stimulerende werking vanuit. Op de telpost krijg je hierdoor opmerkingen als: „Overall worden zwarte mezen gezien, dan moeten wij ze hier toch ook langs krijgen?” En dan is een zwarte mees nog niet eens een zeldzaamheid. Hardop wordt gedroomd van roodkeelpiepers, notenkrakers en ijsgorzen. En soms komen die dromen uit... Verder raakten de vaste tellers van de NVWC er zich door trektellen.nl steeds meer van bewust dat het eigenlijk idioot was dat wij slechts een schamele 2,5 uur per week telden. Ook nog steeds op een vaste dag, of de omstandigheden nu goed zijn of niet. Dat is natuurlijk wel dé manier om een mooie, bijna wetenschappelijke reeks op te bouwen, maar je ontzegt jezelf als liefhebber van de vogeltrek ontzaglijk veel moois.

Tellen in het voorjaar

Ook realiseerden we ons meer en meer dat trektellen in het voorjaar zo gek nog niet is. We deden dat in het verleden nooit, omdat de trek in de lente vaak te verspreid en te hoog plaatsvindt. Resultaten van een post als De Horde bij Lopik, waar veel uren worden gemaakt die uiteindelijk nogal eens beloond worden met mooie soorten, deden ons meer en meer achter de oren krabben. En toen de wind eind april 2008 wekenlang in de oosthoek kwam te zitten, trokken we dan eindelijk de stoute schoenen aan: we gingen het zelf ook

maar eens proberen. Met gunstige omstandigheden moest toch ook bij ons iets in het voorjaar te zien zijn? Die veronderstelling bleek juist. Op 23 april werd de aftrap gegeven door Arjan Brenkman, die net als ondergetekende ernstig geïnspireerd was door een succesvol bezoek aan het mythische Breskens drie dagen ervoor. Het was bij dit doordeweekse bezoek meteen raak, want Arjan zag en hoorde een ortolaan overkomen! Mede door Arjans enthousiasme telden we in de daaropvolgende weekenden, op 27 april en 4 mei om precies te zijn, met meer mensen. Het was even zoeken hoe we dan moesten gaan zitten, omdat de vogels dan immers van de andere kant komen. Uiteindelijk hebben we op de zomerdijk plaatsgenomen, met het gezicht ongeveer richting het westen. We kijken dan uit op de weilanden rechts van de hagen bij de najaarspost. De telling op 27 april was meteen spectaculair. Naast een mogelijke roodkeelpieper hadden we een grote pieper, nota bene een nieuwe soort voor onze post! Op 4 mei niks spectaculairs, maar wel het echte voorjaarsgevoel: laag over de weilanden aanvliegende boeren-, oever-, huis- en gierzwaluwen, koekoeken en ter plaatse een zingende spotvogel. De aantallen waren zoals verwacht veel lager dan in de herfst, maar er was genoeg te beleven om ook in het voorjaar van 2009 de gang naar de post te rechtvaardigen.

Vaker en langer in het najaar.

Er stonden nog meer verandering op stapel in de Culemborgse trektellersscene, maar daarvoor moesten we wachten tot het najaar. Op de eerste zaterdag in augustus wordt doorgaans officieel begonnen met de najaarstellingen. In 2008 kwam de telmachine door vakantie- en verhuisperikelen van de coördinatoren (Paul van Veen en ondergetekende) echter wat moeizaam op gang. Pas vanaf het eind van de maand werd weer iedere week minstens één officiële telling van 2,5 uur uitgevoerd. Een verandering ten opzichte van voorgaande jaren was, dat we afstapten van de ‘heilige zaterdag’. Daar Paul nog druk aan het verhuizen was, viel de coördinatie aan mij toe. Mijn probleem was echter dat mijn zoon Marnix sinds de zomer voetbalt. En aangezien hij in de F2 zit, weten kenners dat dat op gruwelijk ongristelijke tijden op zaterdag gebeurt. Jawel, op dezelfde idiote tijden als de trektellers hun boeiende hobby in de Lekuiterswaarden plegen uit te oefenen. Door dit voetbalcorvee (P. van Horssen, 2007) waren voor mij de meeste zaterdagen uitgesloten als telmogelijkheid. Daarom stelde ik voor dan maar op zondag te gaan tellen. En als iemand op zaterdag wilde, was dat alleen maar goed. Hoe meer tellingen, hoe meer vreugd. Zo werd in de loop van het najaar meer en meer op zaterdag én zondag geteld. Als het ‘lekker trok’ bleven we nu ook wat langer zitten. Dat deden we in het verleden ook wel eens, maar het gebeurde nu vaker. Bovendien probeerden verschillende tellers, toen de topmaand oktober naderde, ook doordeweeks een uurtje of wat vrij te maken om naar de post te gaan. De kans dat geteld werd met gunstig trektelweer nam door dit alles flink toe. Na iedere telling proberen de tellers alle geïnteresseerden via de mail op de hoogte te brengen van de resultaten, vaak dezelfde dag nog. Bovendien heeft onze onvolprezen website www.nvwc.nl al enkele jaren een aparte sectie met deze trektelverslagjes. Ook dit genereerde weer het nodige extra enthousiasme. De post was in september en oktober weliswaar niet dagelijks bezet, maar in plaats van de acht à negen tellingen die we normaal gesproken in deze maanden hebben, werd er nu op twintig ochtenden geteld. Het aantal teluren steeg navenant. Kwamen we in de voorgaande jaren aan 40 à 50 uur per jaar, in 2008 stakte de teller pas bij 70

Kievit. Foto: Jouke Altenburg.

uur en 22 minuten. En dat terwijl er in augustus maar twee keer werd geteld, in plaats van vijf keer.

Ten koste van gezelligheid?

Terugblikkend op het afgelopen teljaar vind ik persoonlijk de nieuwe gang van zaken (in het najaar vasthouden aan één officiële telling per week en daarnaast tellen wanneer we kunnen, ook in het voorjaar) een verademing. Zeker in de goede weken kriebelt het toch en dan is het leuk dat je ook buiten de officiële uren samen met anderen op de post kunt gaan tellen. Minpuntje is misschien dat het sociale karakter van onze tellingen door dit alles ook verandert. Het vaste teltijdstip zorgde ervoor dat je op die dag blindelings naar de post kon gaan; er stond altijd iemand, weer of geen weer. Men rekende daar ook op, zodat het in oktober meestal gezellig druk op de post was. Nu de tellingen wat meer verspreid plaatsvinden, verdwijnt het wekelijkse 'focal point' en daarmee misschien ook wat gezelligheid. Toch denk ik dat als de geïnteresseerden per e-mail steeds goed worden geïnformeerd over wanneer precies geteld wordt, dit minpunt omzeild kan worden. Dit najaar ging dat nog niet altijd goed, maar in de weekenden dat het wél gebeurde, was het ook op de zondagmorgens gezellig druk in de Redichemse Waard. Er is dus flink meer geteld afgelopen najaar. Maar is er nu ook meer gezien? Moeilijk te zeggen. Daarvoor zou je een uitgebreide vergelijking moeten maken met de voorgaande jaren. Mijn indruk is in ieder geval dat we deze keer flink wat goede telochtenden in de goede tijd hebben meegepikt. Dat leidde tot een aardige reeks waarnemingen, waarvan ik hieronder de hoogtepunten op een rijtje heb gezet.

Hoogtepunten najaar 2008

- 7 september:** 2e koekoek ooit in het najaar, 4e blauwe kiekendief (sinds 2000)
- 13 september:** twee wespdevieën, een visarend
- 21 september:** man smelleken
- 25 september:** 2e en 3e oeverpieper ooit, zwarte mees. Ter plaatse: twee roodborsttapuit, twee paapjes, drie haviken (man, vrouw en juveniel)

26 september: 1ste slechtvalk sinds 2005

27 september: ter plaatse steenuil

4 oktober: World Birdwatch Day met geen echte hoogtepunten. Ter plaatse: drie grote zilverreigers

6 oktober: geen telling, wel in de haag naast de telpost een bladkoning ontdekt door Gerrit Jan Klop

7 oktober: erg veel trek, maar slechts een uur kunnen tellen. Daarin 245 graspiepers, 746 vinken en handenvol zanglijsters, koperwieken en veldleeuweriken. Ook drie boomleeuweriken.

8 oktober: 4e oeverpieper ooit, 8ste en 9e zwarte ruiter

11 oktober: 1ste zilverplevier (sinds 2000), beflijster, 312 houtduiven (op 5 na beste resultaat sinds invoering tellingen in 2000), acht grote lijsters (op 4 na beste)

12 oktober: zeven grote zilverreigers, appelvink, vier boomleeuweriken en een mannetje slechtvalk

18 oktober: 1485 koperwieken (telpostrecord), 371 veldleeuweriken (5e plaats), negen boomleeuweriken, waterpieper, 2e en 3e roodborst sinds 2000

19 oktober: 2e roodkeelpieper sinds 2000, acht bonte strandlopers (telpostrecord), 1637 vinken (3e plaats sinds 2000), bruine kiekendief (juv.), smelleken, twee goudvinken, appelvink, kruisbek, grote zilverreiger en smelleken.

22 oktober: 1725 vinken, vier kruisbekken, appelvink, twee bonte strandlopers, twee waterpiepers

26 oktober: slechtvalk

2 november: 1ste ijsgors sinds 2005, smelleken (3e dit najaar, telpostrecord), twaalf boomleeuweriken, twee brilduikers, tien pijlstaarten

8 november: goudvink

15 november: twee waterpiepers, twee kruisbekken

29 november: zestien kleine zwanen, waterpieper

Ter plaatse waren vrijwel het hele seizoen de ijsvogel, haviken en grote zilverreigers die in De Heul hun slaapplek hebben. Ook met enige regelmaat ter plaatse: dodaars, matkop, groene specht.

En 2009?

Het is nog even afwachten hoe dit zich verder ontwikkelt, maar het lijkt erop dat we ook in 2009 met enige regelmaat in het voorjaar gaan tellen en in het najaar zo vaak we kunnen. Alle geïnteresseerden krijgen zoals gezegd na afloop per e-mail een verslagje van vrijwel iedere telling. Ook wordt op deze manier aangekondigd wanneer er wel en niet geteld wordt. Wie nog niet op de trektelmaillijst staat, kan zich aanmelden via Lvanoort@planet.nl.

Goed gezien!

Zoek de verschillen

Bij mijn zusje in Ernst heb ik de twee kleine vosjes gevonden. Ze waren al dood, hoor. Pas thuis kwam ik er achter dat ze verschillend waren. De linker vlinder is afwijkend. Het is geen vorm van ver weg, maar een kleurafwijking die af en toe ook hier in Nederland te zien is. Jouke en Kars, bedankt voor het uitzoeken. Altijd leuk om uitleg te krijgen!

Renate van der Weerd uit Nieuwegein

De komst van de digitale camera heeft het voor velen gemakkelijker gemaakt goede foto's te maken. De redactie krijgt dan ook vaker dan voorheen leuke natuurfoto's van leden opgestuurd, die een bijzondere soort, een leuk fenomeen of wat dan ook hebben vastgelegd. Dit heeft ons doen besluiten een rubriek in het leven te roepen, met de naam "Goed gezien!". Daarvoor ontvangen wij graag interessante foto's met een stukje begeleidende tekst. Stuur dus in die foto's, maar vergeet er niet bij te vermelden waarom het zo bijzonder is wat we te zien krijgen.

Mysterybird
door
Anouk Post

Oproep: wie gaat de mysterybird maken?

Na onze oproep van vorige editie heeft zich nog altijd geen nieuwe maker van de rubriek Mysterybirds aangediend. Wie neemt de fakkel over van Anouk Post, van wie de laatste mysterybird hierbij nog eens is afgebeeld. De oplossing was: sneeuwgor.

Dus: als je leuk kunt tekenen of andere manieren weet om een mysterybird (of mystery animal) weer te geven (cryptogram, droedel, rebus?), meld je dan bij ons aan! Dat kan via redactie@nvw.nl

Jeetje, wat is er veel
sneeuw gevallen!

Ja, geen kwelder meer
te zien.

Het Steunpunt NME Culemborg is een samenwerkingsverband tussen de gemeente Culemborg en de Natuur-en Vogelwacht Culemborg. Per jaar worden er 10 thema-activiteiten georganiseerd, waarvan 6 met een natuur en/of milieuthema. Bij iedere activiteit helpen z'n 25 vrijwilligers bij de uitvoering. Het Steunpunt bevindt zich op de bovenverdieping van kinderboerderij 'De Heuvel'.

HET STEUNPUNT NME CULEMBORG

Activiteiten & nieuws

Foto's & teksten
Pauline Hoevenaars

Levende kerststal

KERSTAVOND OP DE KINDERBOERDERIJ

Op woensdag 24 december organiseerde de kinderboerderij "De Heuvel" langzamerhand de traditionele levende kerststal. Ook dit jaar werd het weer een groot succes. Om de 1.500 bezoekers warm te houden werd er warme chocolademelk aangeboden in de deel van de boerderij.

Op Kerstavond kon u op kinderboerderij "De Heuvel" midden in het Kerstverhaal stappen. Van verre was de ster te zien die de weg wees naar de stal. Buiten hielden de herderijtjes de wacht bij de kudde. De kapschuur buiten was ingericht als levende kerststal. Jozef en Maria zaten in het stro met hun pasgeboren kindje. Natuurlijk waren er ook dieren in de stal aanwezig en bekeek de engel het schouwspel nauwlettend. Verspreid over het hele terrein werden kerstliederen gezongen en gespeeld. Het kerstverhaal wrdd voorgelezen begeleid door live muziek.

De groetjes van toen

ZONDAG 15 FEBRUARI 2009 13:30 - 16:30

Vandaag vergelijken we het heden met het verleden. De tractor doet tegenwoordig het werk op het land. Maar hoe ging dat vroeger? Het paard was toen heel belangrijk, en niet alleen voor de boer. Het paard trok de ploeg, de wagen en de koets. Ook het leven in Culemborg was heel anders. Wist je dat er vroeger een tram door de stad reed? En dat veel mensen werkten bij de steenfabrieken langs de Lek en in de meubel- en de sigarenfabrieken? Wil je meer weten en beleven hoe anders het nu is dan vroeger? Kom langs en beleef deze

middag als een moderne of een ouderwetse boer of boerin.

Snoeien met snert

ZONDAG 8 MAART 2009 13:30 - 16:30

Vandaag staat het zorgen voor de natuur centraal. Hiervoor gaan we naar het dichtstbijzijnde natuurgebied, namelijk de Zump. In de Zump gaan we een stuk essenhakhout snoeien onder deskundige begeleiding. Deze activiteit sluit aan bij een project voor groep 8 dat het Steunpunt Natuur- en Milieueducatie al een aantal jaren verzorgt, de Natuurfeestdagen. Vóór de voorjaarsvakantie hebben deze leerlingen grienden gesnoeid. Vandaag geven we de ouders, broertjes, zusjes en alle andere belangstellenden de gelegenheid om dezelfde ervaring op te doen. Er kan naar hartelust gesnoeid worden. Heb je honger of dorst gekregen dan kun je een broodje bakken boven het vuur, een kop erwtensoep eten of warme chocomel drinken. Ook als het regent gaan we gewoon aan het werk. Een echte natuurwerker laat zich niet afschrikken door een buitje. Er is wel een schuilmogelijkheid. De exacte locatie wordt t.z.t. bekend gemaakt via de kranten en via onze website www.nmeculemborg.nl

Pasen / lammetjesdag

ZONDAG 12 APRIL 2009 13:30 - 16:30

Vandaag is het Eerste Paasdag. Het voorjaar is weer begonnen. Tijd om lekker naar buiten te gaan. In de weilanden is het nieuwe leven weer te zien. Ook op onze kinderboerderij begint het weer te bruisen. De eerste lammetjes en kuikentjes zijn weer geboren. Vandaag vieren we de geboortes van deze schattige kleine dieren. Kom je op kraamvisite? Wij trakteren op beschuit met muisjes. Omdat het vandaag Pasen is, hebben we eieren verstopt over het hele terrein. Kom ze maar eens proberen te vinden tussen al die hoekjes op De Heuvel. Als je je eigen gekookt ei meeneemt, mag je het beschilderen tot paasei.

Bezoekadres 'de Heuvel'
Weithusen 63
4102 NV Culemborg

Postadres Steunpunt NME
Postbus 136
4100 AC Culemborg
tel: 0345 - 519 741
info@nmeculemborg.nl

Openingstijd voor scholen:
woensdag tussen 12.00 en 14.00 (m.u.v. vakanties)

Help mee
AAN BMP-E ONDERZOEK

De Boerenzwaluw

(HIRUNDO RUSTICA)

tekst
Ruud Post

Op zaterdag 29 november, de landelijke SOVON-dag, werd de bezoeker door Bennie van den Brink op fascinerende wijze meegenomen door zijn verhaal over het doel en nut van het ringen. In dit geval van de boerenzwaluw.

Boerenzwaluw. Foto: Ruud Post.

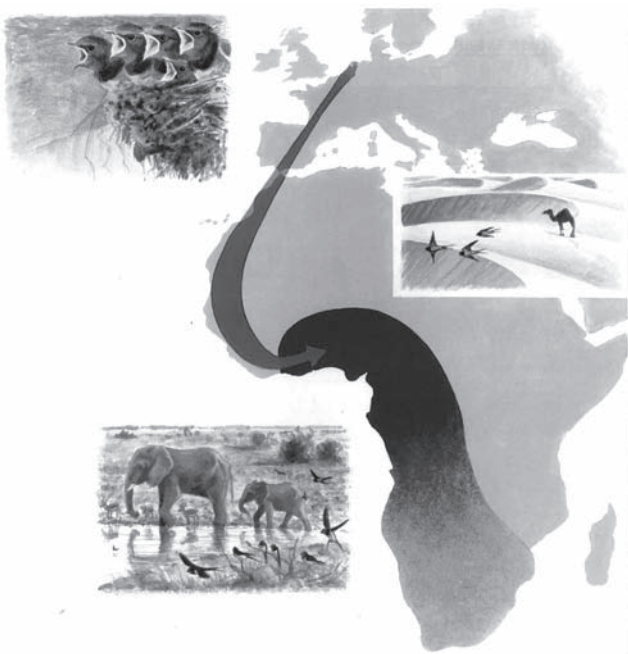
Bennie is een bekende boerenzwaluwonderzoeker. Voor de NVWC ook geen echte onbekende, want hij heeft de Ketelvink een paar keer gevonden om zijn lezingen te vertolken ondersteund met vertoning van dia's. Bovendien heeft Jouke (Altenburg) ons in een boeiende samenvatting de werkwijze uiteengezet in 'Op stap met boerenzwaluwonderzoeker Bennie van de Brink' in Hak-al 2008-4. Als kind leerde je dat één zwaluw nog geen zomer maakt en dat je er beter één in de hand kan hebben dan tien in de lucht. Kortom wij blijken "veel te weten" over de *Hirundo rustica*. Ik keek er dan ook van op toen Bennie zijn lezing afsloot met de oproep, namens de SOVON, aan vrijwilligers om mee te doen aan een BMP-E project, de boerenzwaluw. "We weten onvoldoende van de boerenzwaluw om de soort écht goed te kunnen beschermen", sprak hij. Gemotiveerd door de lezing van Bennie nam ik mij voor om bij de eerstvolgende vergadering van de vogelwerkgroep te gaan pleiten om positief op de oproep te reageren. Een dergelijk pleit hoefde ik niet te houden, de vergadering had reeds besloten. De vraag was alleen: wie wil de coördinatie op zich nemen? Op die vraag wist ik het antwoord.

Wat wij al weten

Verdeeld over een aantal ondersoorten broedt de boerenzwaluw wijd verspreid over nagenoeg het hele noordelijk halfrond. De vorm *rustica* komt in vrijwel geheel Europa voor, oostelijk tot aan de Jenissei in Siberië en zuidelijk tot de Sahara. In september verlaten de Nederlandse boerenzwaluwen hun broedgebied, na wekenlang gemeenschappelijke slaappleatsen in rietvelden (soms maïs) te hebben gebruikt. Onze vogels overwinteren vooral in West- en Centraal-Afrika, in een gebied van Ivoorkust tot Angola. De regenval in het overwinteringsgebied beïnvloedt de overlevingskansen van - vooral juveniele - zwaluwen (massale sterfte bij droogte) en de timing en verloop van de rui (trager bij droogte). Droogte hier kan resulteren in kortetermijndalingen van het populatieniveau (Møller 1989, van den Brink et al 1997, 2000). In april-mei keren de vogels naar de Nederlandse broedgebieden terug. Vrijwel alle oudervogels keren op de oude broedplaats terug. Van de jongen vestigt zich 80% binnen 2,5 km van de geboorteplaats (Boerenzwaluw Project Nederland, BPN).

Jaarlijks worden 2-3 broedsels geproduceerd. Het voedsel bestaat bij voorkeur uit grotere insecten die binnen 500 m rond de broedplaats worden verzameld (Loske 1994, Møller 2001). Boerenzwaluwen die naar Afrika trekken om te overwinteren, zijn afkomstig uit een groot broedgebied. Ze broeden vanaf Ierland in het westen van Europa tot ver in Siberië. Ze hebben veelal een eigen trekroute en overwinteringsgebied. Vogels uit Oost-Siberië, China en Japan overwinteren in oostelijk tropisch Azië tot in Australië. In het onderstaande kaartje zijn de drie hoofdstromen zichtbaar gemaakt van de in Afrika overwinterende populaties. De hoofdtrekrichting van de Europese boerenzwaluwen is pal zuid. Vogels uit West-Europa – waartoe ook onze vogels behoren – trekken hoofdzakelijk via Spanje naar Afrika. Ze steken daar de Middellandse Zee over en een groot deel volgt de Atlantische kust. In het zuidelijk deel van Afrika komen zo de oostelijke en westelijke boerenzwaluwen bij elkaar om daar te overwinteren. Volgens de gegevens van de Zuid-Afrikaanse ringcentrale (Safring) bestaan de in Zuid-Afrika overwinterende boerenzwaluwen voor meer dan de helft uit vogels die afkomstig zijn uit de Russische en Aziatische broedgebieden.

Wat wij niet weten

Telkens als er besmettelijke veeziekten zoals varkenspest, ziekte van Aujeszki of mond en klauwzeer uitbreken, wordt getracht de oorzaken ervan op te sporen. In het zoeken naar oorzaken van virusziekten worden ook de vogels betrokken. (Trek)vogels zijn dan op voorhand verdacht als mogelijke overbrengers, vooral soorten die zich ophouden in de nabijheid van stallen. De boerenzwaluw is er daar één van. Toch is het bekend dat mensen door gesleep van dieren over langere afstanden de ziekten kunnen overbrengen. Maar sommige landbouwvoorlichters vertellen boeren juist dat de zwaluw deze ziekten kan overbrengen en geweerd moet worden uit de stallen. Maar is dat zo? Of is dat een hardnekkig gerucht? De Engelsen vertrouwen op hun “splendid isolation”. Besmet-

Doe mee!

Geef de boerenzwaluw een steun in de rug

Word jij ook zo vrolijk bij het zien van de eerste boerenzwaluw? Begrijpelijk; boerenzwaluwen verkondigen de lente, zijn mooi om te zien, vertonen interessant gedrag en zoeken de mens op. Ze zijn plaatsgetrouw en stellen speciale eisen aan hun leefgebied. Daarom zijn het prima indicatoren voor de natuurwaarden van het landelijke gebied. Helaas gaat het niet goed met de boerenzwaluw. De soort staat als ‘gevoelig’ op de Rode Lijst door een afname van 50-75% in de afgelopen 40 jaar.

We weten onvoldoende van de boerenzwaluw af om de soort écht goed te kunnen beschermen. Beter en meer onderzoek is nodig om de meest effectieve maatregelen te kunnen bepalen en treffen. Ons streven is om de boerenzwaluw van de Rode Lijst af te krijgen. Daarom de oproep, mee te helpen aan het boerenzwaluwonderzoek.

ting moet dus van buitenaf komen. Veel besmettingshaarden lagen in het kustgebied. Het ligt dus voor de hand trekvogels aan te wijzen als veroorzaker. Door ringonderzoek is gebleken dat deze in minder dan een halve dag de Noordzee kunnen oversteken en zo het virus vanuit het besmette gebied mee kunnen nemen. Er werd van alle uitbraken van mond en klauwzeer gepoogd de besmetting te achterhalen. Murton kwam tot de volgende conclusie:

Het patroon van de uitbraak kwam niet overeen met het brede front van de trekvogel. Uitbraak vastgesteld in perioden ook zonder vogeltrek (zoals in de zomer). Gedurende de oorlogsjaren wel vogeltrek maar bijna geen goederenverkeer naar Engeland en in deze periode aantal uitbraken schaars. Na de oorlog nam het aantal uitbraken weer toe. Op het vaste land kwamen uitbraakpatronen niet overeen met de trekbeweging.

Conclusie: het is toch onwaarschijnlijk dat de trekvogel oorzaak is van(virus)ziekten en besmetting.

In Nederland is er op beperkte schaal nestonderzoek van de soort. Dat maakt het weerleggen van bovenstaande niet steekhoudend. Ook geeft het te beperkt inzicht in dispersie en andere van belang zijnde gegevens en conclusies die alleen uit een lang lopend onderzoek gehaald kunnen worden. Kortom, we weten nog onvoldoende om de soort goed te beschermen.

Aantallen en voorkomen

Een schatting op basis van een goede recente telling (1998-2000) is amper te geven. Vermoedelijk bedraagt de stand in Nederland maximaal 100.000-200.000 paren. Broedende boerenzwaluwen weerspiegelen zich in de bezetting van 94% van de atlasblokken. De soort ontbreekt alleen in de centrale Veluwe, in de duinstreek, de Flevopolder en in de grote steden.

Waarom verder onderzoek?

SOVON stelt dat er onvoldoende kennis is van de boerenzwaluw om de soort écht goed te beschermen. Beter en meer onderzoek is nodig om de meest effectieve maatregelen te kunnen bepalen en treffen. Het is het streven van SOVON om de soort van de rode lijst af te krijgen. Vanaf 2009 bestaat het onderzoek naar boerenzwaluwen uit vier onderdelen, modules genaamd. De telling maakt deel uit van het BMP-E project van SOVON.

Vier onderzoekmodules

Module A (*nesten tellen*)

Nodig voor het volgen van de populatietrend en het schatten van de populatiegrootte. Jaarlijks wordt minimaal eenmaal maar bij voorkeur tweemaal geteld. Dit gebeurt in juni en juli. Geteld wordt in een vast gebied met bewoonde boerenzwaluwnesten.

Module B (*broedonderzoek*)

Nodig voor het volgen van het legbegin en broedsucces. Met minimaal twee nestbezoeken (en een nacontrole) worden jaarlijks de nesten per legsel gevolgd. Bij voorkeur zowel het eerste als het vervolgletsel.

Module C (*ringen van nestjongen*)

Nodig voor het bepalen van de overleving van eerstejaars vogels en hun verplaatsingen (dispersie) tussen geboorteplek en latere broedplaats. Hierbij worden de jongen geringd in de leeftijd tussen 5 en 15 dagen.

Module D (*retrapping adults for survival*)

Nodig voor het volgen van de overleving van de volwassen broedvogels en hun dispersie. Op een vaste locatie vangen en ringen van volwassen vogels met een mistnet.

DOELSTELLING SOVON

- In 2009 (a) nesttellingen in minstens zes verspreid liggende telgebieden,
(b) minstens 50 gevolgde nesten in elk van de tenminste zes telgebieden,
(c) in alle gebieden samen 1000 geringde boerenzwaluwpullen
(d) op aanvraag faciliteren / begeleiden van (nieuwe) ringers

DOELSTELLING VOGELWERKGROEP

- In 2009 vanaf maart locaties vinden binnen ons werkgebied van verschillende stallen. (Paarden,- koeienstallen)
(a) starten met het tellen van nesten
(b) start maken met het ringen

- In 2010 (a) nesttelling (b) het volgen van broedsucces van de nesten van de locaties die in 2009 zijn aangewezen
(c) het ringen van de nestjongen

- In 2011 (a) nesttelling (b) het volgen van broedsucces van de nesten van de locaties die in 2009 zijn aangewezen
(c) het ringen van de nestjongen
(d) het afvangen van de volwassen broedvogels

Doe mee met de vogelwerkgroep aan een uniek project en meld je aan

Vanaf 2009 start de vogelwerkgroep onder auspiciën van SOVON een nieuw BMP-E project op onder de titel: DOE MEE AAN HET ONDERZOEK! GEEF DE BOERENZWALUW EEN STEUN IN DE RUG. Het zou fijn zijn wanneer dit onderzoek door zoveel mogelijk NVWC'ers wordt uitgevoerd in ons werkgebied. Daardoor leveren wij een grote bijdrage aan SOVON in een groot braakliggend onderzoeksgebied. Door de vele veestallen in ons gebied kan de NVWC een brede bijdrage aan dit project leveren. Wanneer je ook zo vrolijk wordt bij het zien van de eerste boerenzwaluw, geef je dan op als medewerker aan dit fantastische project bij:

Ruud Post
la.poste@planet.nl
0345 – 510 929

Verreweg de meeste teksten zijn passages uit eerdere publicaties uit literatuur en websites. In de brongegevens wordt verantwoording gegeven waar de teksten gevonden zijn. Het is een oproep voor een fantastisch mooi onderzoek. Het feit dat in een paar pagina's de meest belangrijke feiten beschreven zijn, onderstreept het belang van het onderzoek om meer en betere gegevens te verzamelen. Nodig om de meest effectieve maatregelen te kunnen bepalen en treffen. Hoe groter de groep, hoe groter onze bijdrage.

Bron

SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002, *Atlas van de Nederlandse broedvogels; verspreiding, aantallen, verandering - Nederlandse Fauna 5*. Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden, 576 blz., formaat: 23,5 x 30,5 cm, gebonden, full color, ISBN: 90-5011-161-0.

<http://www.vogelbescherming.nl/content.aspx?cid=647>
<http://www.boerenzwaluw.nl/>

Illustraties:

Overgenomen uit "Acrobaat op het erf", een steun in de rug voor de boerenzwaluw. Een uitgave van Vogelbescherming Nederland

door Ellen Geleedst

Waar komt die naam vandaan

EKSTERS & EKSTEROGEN

Voor deze aflevering van 'Waar komt die naam vandaan' heb ik gekozen voor een zeer algemene vogel: de ekster. Bekend bij iedereen (of zoals Klaas Eigenhuis het zegt: "Bij het volk zeer bekende kraaiachtige zwart-witte vogel met een lange staart"). Tikje neerbuigend klinkt het wel om over "het volk" te spreken als je daarmee iedereen bedoelt die van het vogels kijken niet zijn hobby heeft gemaakt. Maar goed, de ekster is een zeer bekende vogel. Daar valt weinig tegenin te brengen.

Klappen als een ekster

Persoonlijk vind ik de ekster ook een mooie vogel. Fraaie tekening. Misschien een beetje een venijnige uitstraling. Geen al te bescheiden verschijning in ieder geval. De ekster heeft waarschijnlijk mede door zijn bekendheid ook een mooi aantal regionale namen. Vele vinden hun oorsprong in het feit dat je een ekster schijnt te kunnen leren praten. Daar komt ook de uitdrukking: "klappen als een ekster" vandaan. Het gaat dan in het algemeen om gepraat over weinig belangrijke zaken. En gek genoeg (of toch niet zo gek) heeft de ekster daarom vooral vrouwennamen in de volksmond: Anneke, Hanneke of Broekjanneke.

Naast een praatgraag beest wordt de ekster ook wel in verband gebracht met zwarte kunsten. In sommige delen van Friesland heet hij 'akketsjoenster', waarbij 'tsjoenster' dan voor heks staat. Eksters zouden ook ongeluk brengen. Misschien dat die wat venijnige uitstraling aan dit volksgeloof heeft bijgedragen. Een andere niet al te sympathieke uitdrukking is ook 'stelen als een ekster'. Eksters schijnen goed glimmende voorwerpen te kunnen verzamelen. Overigens kan dit verklaard worden doordat een deel van het voedsel van eksters uit (glanzende) loop- en mestkevers bestaat. Zo zijn de vogels voorgeprogrammeerd op het zoeken naar glimmende dingen.

Lange puntige staart

Welnu, we zijn al wat dieper doorgedrongen in de betekenis die de ekster van oudsher had. Maar we weten nog niets over de betekenis van de naam van deze vogel. Zeer waarschijnlijk is de naam terug te voeren op zijn lange, puntige staart. Het 'ek' komt hoogstwaarschijnlijk van het Franse 'aigu', dat scherp of puntig betekent. De Oudfranse naam is dan ook agalstra, de Oudduitse Egilistra. En zo kun je met wat fantasie dan wel tot 'ekster' komen. Dat is in ieder geval de verklaring die het boek 'De Nederlandse vogelnamen en hun betekenis' geeft. Verrassend genoeg komt de verklaring van Klaas Eigenhuis er deze keer erg dicht bij, al voert hij het terug op een ander woord. Hij ziet namelijk de verwantschap met het Latijnse 'ago', dat ook 'puntig' of 'scherp' betekent. Of het nu linksom of rechtsom te verklaren is, het heeft in ieder geval alles te maken met de lange puntige staart. En dat vind ik als verklaring wel voldoende.

Uiteraard is er weer een zeer onwaarschijnlijk uitstapje naar een verklaring vanuit het gotische woord 'og'. Dat betekent 'ik ben bang'; de betekenis van de vogelnaam zou dan neerkomen op 'bange, schuwe vogel'. Ik denk dat iedereen het wel met mijn conclusie eens zal zijn dat die verklaring wel heel onwaarschijnlijk is. Er zijn vele vogels te bedenken die ik eerder met bang en schuw zou omschrijven dan de ekster. Kortom, gauw weer vergeten.

Eksterogen

Naast alle uitdrukkingen met eksters zijn er natuurlijk ook nog de eksterogen. Een lastige kwaal, die dus blijkbaar ook weer geassocieerd wordt met deze vogel. Grappig is wel dat eksterogen alleen in het Nederlands eksterogen heten. Toch kiezen ook de talen die ons omringen voor een vogelnaam. In Spanje kun je last hebben van een ojo de pollo (kippenoog). In Frankrijk een oeil de perdrix en in Italië een occhio de pernice (beide patrijzenogen). In Duitsland heten ze Hühneraugen of Krähenaugen (kippen- of kraaienogen). Altijd handige woorden om aan het vakantievocabulaire toe te voegen. Voor als je in de vakantie geconfronteerd wordt met eksterogen die je in lange natuurwandelingen beperken. Overigens hoeft je niet ver bij tent of caravan vandaan om een ekster te zien. Dus last van eksterogen? Lekker dicht bij huis blijven en eksters kijken. Van die vogels met een lange puntige staart.

Periode: november - december 2008

VAN DE Leesplank

door Leo van der Kooij

Argus

In Argus staan artikelen over de jacht op wilde zwijnen. Hierin wordt aangetoond dat bij het beheren van de wildezijnenstand de belangen van de jagers bepalend zijn. Door de sterke jachtdruk is er van een natuurlijke populatieopbouw geen sprake en werpen de zeugen meer jongen dan onder natuurlijke omstandigheden. Eindelijk is de Flora en Faunawet uit 2002 geëvalueerd. Helaas is de wet nu zover "uitgekleed" dat er van de oorspronkelijke doelstelling weinig meer over is. Uiteraard is De Faunabescherming hier helemaal niet gelukkig mee. In twee artikelen staat te lezen wat er allemaal ten nadele van de wilde dieren en planten in ons land is veranderd. De lijst is lang en deprimerend, enkele voorbeelden: jacht in natuurgebieden weer mogelijk, bij schade aan landbouwgewassen mag er meteen naar het geweer worden gegrepen, beschermde dieren in industriegebieden en in aanleg zijnde woonwijken mogen zonder vergunning verwijderd en verplaatst worden, er mogen

nieuwe commerciële eendenkooien aangelegd worden en valkeniers wordt geen strobreed in de weg gelegd. Ook de overzomerende ganzen zijn niet langer beschermd, hetgeen in 2008 al tot massaslachtingen heeft geleid.

Bomennieuws

In deze aflevering lezen we over een nieuwe methode om in een stedelijke omgeving een goed leefmilieu voor straatbomen te scheppen. Het gaat hier om de zogenoemde "bunker methode". Hoe dat werkt, lezen we op bladzijde 8 en 9. Om het publiek meer bij het wel en wee van bomen in de stad te betrekken, blijkt de verkiezing van de populairste boom een groot succes. In Breda, Delft, Leiderdorp en nog enkele gemeenten zijn al verkiezingen geweest. In dit nummer is hult de boom waaraan een speciaal artikel is gewijd.

Boomblad

Het vernieuwde Boomblad is een zeer lezenswaardig tijdschrift met artikelen die voor mensen met een meer dan gemiddelde belangstelling voor onze natuur interessant zijn. Zo lezen we in nummer 5 over de EHS, de Ecologische Hoofd Structuur. De stand van zaken anno 2008 wordt met cijfers en beleidsdoelen duidelijk gemaakt. Met nog tien jaar te gaan, moet nog ruim 36.000 ha. verworven worden. Minder voorspoedig gaat het met het agrarisch natuurbeheer en het beheer door particulieren. Al met al verloopt de realisering van de EHS moeizaam. Frans Vera een van de initiatiefnemers om de EHS te realiseren, legt uit wat er moet gebeuren. Weidevogels en grote grazers zijn de belangrijkste thema's in nummer 6.

De Dompfoorn

In de rubriek "Vogelnieuws" staan veel waarnemingen die in het nieuw ingerichte natuurgebied in de uiterwaarden van de Lek bij Everdingen zijn gedaan. Veel steltlopers, waaronder bonte strandlopers, grote aantallen wulpen en diverse ruiters, lepelaars, kleine en grote zilverreigers. Opmerkelijk is het grote aantal waarnemingen van ijsvogels; 96 doorgegeven waarnemingen van in totaal 109 vogels.

EIS-Nederland Nieuwsbrief

In de nieuwsbrief van EIS- Nederland worden twee nieuwe delen van de serie Nederlandse Fauna aangekondigd. Dit jaar zullen de delen 'De Nederlandse Zweefvliegen' en 'De Nederlandse Amfibieën en Reptielen' verschijnen. De nieuwsbrief bevat daarnaast een oproep voor waarnemingen van inheemse insecten op uitheemse plantensoorten (exoten) en besprekingen en opsomming van een vloed van boeken en rapporten. Als losse bijlage is een zoekkaart van alle in ons land waargenomen zoetwaterkreeften meegestuurd. Van de acht soorten zijn er maar liefst zeven exoot.

Groene Hart Visie

Een gebied, waar het gevecht om de ruimte op het scherp van de snede gestreden wordt, is het "Groene Hart". Het tijdschrift Groene Hart Visie laat zien wat de bedreigingen zijn en de inspanningen die actiegroepen en individuele burgers leveren om het gebied open te houden. Gelukkig is niet alle moeite tevergeefs. Lees over succes en teleurstelling in dit nummer.

Knipselkrant

Uit de artikelen die, geknipt uit de vaderlandse pers, zijn opgenomen in de Knipselkrant, zou je de indruk krijgen dat er in ons land veel te veel dieren zitten en dat er flink moet worden gejaagd en gevangen om deze dierenplaag de kop in te drukken. Boeren klagen steen en been over ganzen en vossen. Er zijn veel te veel wilde zwijnen, roeken, aalscholvers en muskusratten. En wie staan er te popelen om er flink op los te knallen? De jagers. En er dan nog trots op zijn bovendien. Lees maar eens het artikel

over een bejaarde drijver van wild uit Markelo. Vol trots vertelt hij dat in de zestig jaar dat hij actief meedeed aan het opdrijven van wild naar de wachtende regen van hagelkorrels, zeker 32.000 dieren de dood heeft ingejaagd. De Nederlandse pers heeft een nieuwe vogelsoort ontdekt - de schoolekster - zie het artikel 'Zeevang is toplocatie weidevogel'. Benieuwd wat journalisten zich hierbij voorstellen. Ik stel de wetenschappelijke naam *Haematopus pedagogicus* voor.

De Kruisbek

In de Kruisbek gaat het deze keer op de exotische tour. Een groot artikel over Vuurland en Antarctica van de hand van Toon Vernooij en een vervolg van het verslag van wereldreiziger Jack Folkers, Ethiopië deel 2, nemen het grootste deel van het tijdschrift in beslag. Verder lezen we over de oehoe in Nederland en een excursieverslag van een vaartocht op zee bij Texel. Een leuk nieuwtje is dat de ijsvogel bezig is om een stadsvogel te worden. Alleen al in Amsterdam Noord zijn er minstens tien broedparen, aldus een artikel dat oorspronkelijk verscheen in de NRC.

De Levende Natuur

Een van de zeldzaamste Nederlandse amfibieën is de knoflookpad. We lezen hoe wij dit dier voor ons land kunnen behouden. De auteurs betogen dat

de soort - gezien de kleine, verspreide en kwetsbare populaties - alleen gered kan worden door exemplaren op nieuwe plekken uit te zetten en op plekken waar de dieren nog voorkomen exemplaren bij te zetten. De nieuwe plekken zouden bovendien eerst geschikt gemaakt moeten worden. Natuurherstel in een klein reservaat in de Achterhoek is heel succesvol. Voor de uitvoering van de werkzaamheden in een voormalige akker van 50 ha waren er nog maar 18 soorten planten van de Rode Lijst aanwezig. In 2007 werden er al 27 soorten aangetroffen. Verderop in het tijdschrift treffen we nog een voorbeeld aan van een veelbelovend natuurherstelproject. Het gaat om omvorming van landbouwgrond in het grensoverschrijdende natuurgebied Plateaux/Hageven ten zuiden van Valkenswaard. Verontrustend is het oprukken van de Amerikaanse vogelkers, ook wel bospest genoemd, in de duinen van Noord- en Zuid-Holland. Wat er gedaan wordt om deze invasieve exoot te bestrijden, lezen we op bladzijde 240 tot en met 245.

Lutra

In Lutra staat een interessant overzicht van alle gestrande walvisachtigen op de Nederlandse kust tussen 1998 en 2007. In deze acht jaren strandden er 2063 exemplaren verdeeld over veertien soorten. Verreweg de meeste strandingen waren van bruinvissen, 1968 stuks. Tot en met 2006 vertienvoudigde het aantal gestrande bruinvissen. In het laatste onderzoeksjaar waren het er 200 minder. Op de tweede plaats komt de witsnuitdolfijn met 49 exemplaren. Dan volgt de dwergvinvis met zes en van de overige elf soorten is het totale aantal niet boven de vijf exemplaren per soort gekomen. Van vier soorten is er in die periode telkens maar één exemplaar gestrand. Een samenvatting in het Nederlands van dit Engelstalige artikel staat op de bladzijde 121 en 122.

Tot nu toe is slechts sporadisch een wasbeerhond in Nederland waargenomen. Deze soort is inheems in Oost-Azië, de oostelijke Palaearctis. Door de Russen is hij tussen de jaren 1929 en 1955 in het Europese deel van de voormalige Sovjet-Unie geïntroduceerd. Van daar heeft het dier zich verder

westwaarts verspreid. Nu het dier voor onze grenzen staan, vragen wij ons af wat de invloed van deze exoot op de Nederlandse fauna zal zijn. In het artikel op bladzijde 123 tot en met 129 gaan de auteurs hierop in. Het grootste probleem achten de auteurs het meeliften van schadelijke parasieten.

Mooi Gelderland

Geldersch Landschap, sinds een paar jaar gefuseerd met Geldersche Kasteelen (met twee e's), heeft onlangs het grote en historische kasteel Biljoen samen met het bijbehorende landgoed van 162 ha verworven. Meer over het landgoed en de verwerving lezen we op bladzijde 6 tot en met 8 van Mooi Gelderland.

SOVON Nieuws

Er wordt verslag gedaan van het wel en wee van de zeldzame broedvogels in het jaar 2008. Rode wouw en ruigpootuil waren nieuwkomers. Velduilen deden het wat beter en korhoenders wat minder dan in 2007. Grauwe gors (één territorium) en kuifleeuwerik (hoogstens zes territoria) staan op uitsterven. Het voorgaande is slechts een greep uit de vele nieuwsfeiten in dit verslag. Verdere rapporten over de bevindingen van 2008 gaan over de PTT tellingen in de winter 2007 en 2008 en de vogeltrek in de herfst van afgelopen jaar. Op bladzijde 17 en 18 wordt verslag gedaan van het broedseizoen 2008 in het Waddengebied. Wat deden de Waddenbroedvogels in 2008? Wel heel veel nieuwtjes. Ik pik er enkele uit: kleine zilverreigers breidden zich stevig uit; dankzij het uitblijven van stormvloedten brachten de sterns en de meeuwen meer jongen groot; blauwe kiekendieven blijven achteruitgaan, terwijl de velduilen het juist wat beter deden, al zijn we nog ver af van de aantallen van vijftien jaar geleden.

Van Nature

In Van Nature nummer 11 staan drie bemoedigende artikelen over de resultaten van natuurontwikkeling. De nieuwe natuur van het eiland Tiengemeten is een groot succes met de vestiging van talrijke nieuwe plant- en diersoorten. Veel kwetsbare en bedreigde plantensoorten van de Rode Lijst

herstellen zich sneller dan verwacht, blijkt uit onderzoek in 150 Nederlandse natuurgebieden. Op dezelfde bladzijde 5 wordt het Banisveld als treffend voorbeeld aangehaald. Het Banisveld is een onderdeel van het Brabantse natuurgebied de Kampina. Op de voormalige zwaar bemeste maïsakkers groeien nu meer dan 300 soorten planten. Ook libellen, amfibieën, reptielen, broedvogels en paddenstoelen profiteren van de natuurontwikkeling. Wat betreft de paddenstoelen kunnen de NVWC'ers die met de paddenstoelenexcursies in 2007 en 2008 hier hebben rondgestruind dat volmondig beamen. Lees de verslagen in Hak-al er maar op na. Er moet meer aandacht komen voor het beheer van de algemene graslanden. Van de eens zo rijke biodiversiteit is er nauwelijks meer iets over. De moderne landbouwmethoden laten geen enkele ruimte voor wilde kruiden en insecten. Lees hierover in nummer 12.

Vlinders

Weer een prachtig nummer vol vlinders en libellen, zoals wij van het tijdschrift Vlinders gewoon zijn. In dit nummer is er onder meer aandacht voor de vierde editie van de Nationale Nachtvlinder-nacht, vlindertellen langs het Pieterpad, luzernevlinders, het determineren van glazenmakers 'voor dummies', een soortgroep van de libellen. Reislustige vlinderliefhebbers moeten zeker de

kriebels krijgen bij het lezen van het artikel over het Soomaa Nationaal Park in Estland. Maar liefst 33 soorten dagvlinders kan je in dit bosrijke gebied met rivieren en venen tegenkomen. Voor een zo noordelijk gelegen gebied is dit een indrukwekkend aantal en een bewijs dat de natuur hier nog ongeschonden floreert.

Vogelnieuws

Vogelnieuws is gewijd aan de vogeltrek. Wat op de trekroutes en overwinteringsgebieden gebeurt, is van groot belang voor onze broedvogels. Dit geldt in sterke mate voor de Sahelzone in Afrika. Verdrijving en toenemende jachtdruk zorgen hier voor grote problemen.

Vogels

In het winternummer staan de resultaten van World Bird Watch 2008 voor zover het Nederland betreft. Dit jaar werden er records gebroken zowel wat de getelde aantallen betreft als het aantal soorten. Er werden 663.550 vogels en 214 soorten doorgegeven. Vorig record uit 1996 stond op 624.723 getelde vogels. Wat zoekt een reiger in de woestijn? Bij het zien van de prachtige foto op bladzijde 11 vraag ik mij dat af. Verder mooie reportages over vogeltrek, vogels in de tuin in de winter en eidereenden. Er zijn vier soorten eidereenden op de wereld. Allemaal hebben de woorden een bijzonder mooi verenkleed, waarbij het pak van de koningseider wel de kroon spant. Kijk maar eens naar de foto op bladzijde 33. De vrouwtjes moeten het met een kleed van donkerbruine veren doen. Akkervogels in de Drentse veenkoloniën en goudplevieren in de Workumerwaard zijn de twee kijktips.

Zoogdier

Het uiterlijk van Zoogdier is er flink op vooruitgegaan. In dit nummer staat bovendien een aantal artikelen dat ook voor natuurliefhebbers die zich minder specifiek met zoogdieren bezighouden interessant is. Poolse wolven naderen via Duitsland onze landsgrenzen. Hoe stellen we ons daarbij op? De auteur van het artikel "Wolven terug in Nederland" gaat daar dieper op in. De achteruitgang van de weidevogels

in ons land wordt voor een deel aan de vos geweten. Met behulp van een gezenderde moervos in het IJperveld, een van de weidevogelgebieden in Noord Holland, is een uitgebreid onderzoek verricht. Hieruit blijkt hoe weidevogels op vossen reageren en welke schuilplaatsen en jachtgebieden door de vos gebruikt worden. Helaas is de gezenderde vos, twee weken nadat zij acht jongen in een dichte vegetatie had geworpen, doodgebeten, vermoedelijk door een andere vos. De jongen zijn daarna spoorloos verdwenen. "Wolven, lynxen en elanden horen thuis in Nederland", betoogt Wouter Helmer, directeur van ARK natuurontwikkeling. Een interview met hem, waarin hij aantoont dat deze dieren een plaats in het ecosysteem moeten hebben, staat op bladzijde 10 tot en met 12. Mensen die zich bezighouden met opvangen van egels raad ik aan het artikel "Heeft de egelopvang nog toekomst?" te lezen.

Huys de Zyp - folder

De folder "Huys de Zyp" maakt reclame voor natuurlijke streekproducten, die geoogst worden op de landgoederen die in het beheer van Geldersch Landschap zijn, of gemaakt worden van de daar geoogste gewassen. Het gaat om fruit, vlees, melk en afgeleide producten als sappen, jam en kaas. Bij de brochure is een bestelkaart gevoegd. Er kan ook via Internet besteld worden. De webplek is www.huysdezyp.nl

Akkervogels aan zet – een brochure

De brochure "Akkervogels aan zet" gaat in op de zorgelijke toestand van onze akkervogels. Doordat er te weinig voedsel te halen valt op het huidige boerenland met zijn biologisch dode maïsakkers en bestrijding van akkeronkruiden, zijn vogels zoals veldleeuwen, patrijzen en gele kwikstaarten de laatste jaren dramatisch achteruitgegaan. Om de akkervogels een toekomst te bieden, is het meer dan tijd om in actie te komen. In deze met mooie foto's en schitterende tekeningen geïllustreerde uitgave worden de oorzaken van de achteruitgang besproken en de mogelijkheden die er zijn om tenminste op kansrijke plekken

het tij te keren, gepropageerd. De brochure is in de eerste plaats gericht op boeren en natuurbeheerders, maar iedereen die zich bezighoudt met het beschermen van vogels en hun leefgebied kan ermee aan de slag.

Passie voor kleine beestjes - boekje

Passie voor kleine beestjes, dat is het dat vele honderden enthousiaste amateuronderzoekers er toe brengt om zoveel tijd in hun hobby te steken. Het is dan ook terecht dat de bundel met interessante feiten uit de wereld van de ongewervelde dieren, bijeengebracht door een aantal in een bepaalde diergroep gespecialiseerde mannen (vrouwen ontbreken in de stoet van auteurs) zo genoemd is. Aansprekende en nieuwsgierigheid opwekkende titels zijn onder andere Waaiertjes in je lijf, Stadsreus steekt hoofd in wespennest, Een eenzame beer aan het IJsselmeer en Een waterkever voor de rechtbank. Enfin, deze bundel is te leuk en onthult teveel merkwaardigheden om ongelezen in de lectuurbak te verstoffen.

Lijst van ontvangen tijdschriften

Argus, de Faunabescherming, jaargang 33 nummer 4, december 2008
Bomennieuws, de Bomenstichting, jaargang 35 nummer 4, winter 2008
Boomblad, onafhankelijk tijdschrift voor natuur- en landschapsbeheer, jaargang 20 nummers 5 en 6, november en december 2008
De Dompfhoorn, Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden, jaargang 42 nummer 4, december 2008
EIS Nederland Nieuwsbrief, nummer 47, december 2008
Groene Hart Visie, Stichting Groene Hart, nummer 23, december 2008
Knipselkrant, de Faunabescherming, jaargang 32 nummer 5, november 2008
De Kruisbek, Vogelwacht Utrecht, jaargang 51 nummer 5, november 2008
De levende natuur, jaargang 109 nummer 6, november 2008
Lutra, Zoogdierverseniging VZZ Nederland (Engelstalig), volume 51, nummer 2, december 2008
Mooi Gelderland, Het Geldersch landschap en Kasteelen, jaargang 5 nummer 4, winter 2008
Natuurbehoud, Vereniging Natuurmonumenten, jaargang 39 nummer 4, winter 2008
SOVON Nieuws, SOVON Vogelond zoek Nederland, jaargang 21 nummer 4, december 2008
Van Nature, Vereniging Natuurmonumenten, jaargang 18 nummers 11 en 12, november en december 2008
Vogelnieuws, Vogelbescherming Nederland, nummer 6, december 2008
Vlinders, de Vlinderstichting, jaargang 23 nummer 4, november 2008
Vogels, Vogelbescherming Nederland, jaargang 28 nummer 5, winter 2008
Zoogdier, Zoogdierverseniging VZZ, jaargang 19 nummer 4, winter 2008

Tevens werden nog ontvangen:

'Huys de Zyp, Genieten van Gelderse genoegens', brochure aangeboden door Het Geldersch landschap en de Geldersche Kasteelen
 'Akkervogels aan zet', brochure uitgebracht door Vogelbescherming Nederland.
 'Passie voor kleine beestjes', uitgave ter gelegenheid van 33,3 jaar Stichting EIS-Nederland.

GESLAAGDE CURSUSAVOND

Natuurrijke erven

OP 22 JANUARI 2009

door
Jouke Altenburg

De verschillende NVWC-werkgroepen houden al vele jaren een traditie hoog in het geven van aantrekkelijke, toepassingsgerichte natuurcursussen. Deze mogen zich doorgaans verheugen in de warme belangstelling van veel natuurliefhebbers uit de regio (en daarbuiten). Op 22 januari werd de cursus 'Natuurrijke erven, doe mee met de NVWC' gehouden door Theo Boudewijn en Jouke Altenburg.

Hiernaast een kort verslag, gebaseerd op mijn persoonlijke ervaringen op de avond. Gezien de Hak-al deadline moest dit bericht snel worden geproduceerd. Meer informatie, links en downloads vind je op de aparte nieuwspagina van de NVWC-webstek: www.nvwc.nl.

Aanleiding voor de cursus

De natuurwaarden van het landelijk gebied staan in heel Europa onder druk. Veel vogelsoorten op de Rode Lijst komen niet voor in natuurgebieden, maar in agrarische productielandschappen. Door een veelheid aan oorzaken nemen deze vogelsoorten af. Denk aan de grauwe kiekendief, grauwe gors, patrijs, steenuil en boerenzwaluw.

Die achteruitgang zien we ook in ons werkgebied. Het gaat niet goed met onze steenuilenstand. Op de NVWC-monitoringroute langs de Lekdijk van Zoelmond (de Duinen) tot aan Fort Everdingen is het aantal steenuilterritoria in tien jaar tijd (1998-2008) met 50% afgenomen (mond. med. Theo Boudewijn). Van onze boerenzwaluwen weten we eigenlijk niets. We tellen ze alleen tijdens onze reguliere broedvogeltellingen, maar die zijn voor boerenzwaluwen ongeschikt. Bovendien tellen we niet op erven of in schuren. Uit landelijke cijfers is bekend dat de boerenzwaluwstand in de afgelopen 40 jaar met 50% is afgenomen.

Boerenzwaluw en Steenuil als cursusambassadeurs

De steenuil en boerenzwaluw stellen overeenkomstige ecologische eisen aan hun leefgebied. Ze houden van gevarieerde vegetaties die op korte afstand van elkaar moet voorkomen. Beide soorten zijn sterk gebonden aan menselijke bewoning. Dat maakt ze geschikt als ambassadeurs voor natuurrijke erven. Pluspunt is dat er de laatste jaren veel onderzoeks- en voorlichtingsmateriaal over de steenuil en de boerenzwaluw is gepubliceerd.

Natuurrijke erven, een gewone NVWC-cursus of toch niet?

NVWC-cursussen zijn altijd toepassingsgericht. Vaak vormen excursies in de omgeving het sluitstuk (en oefenmoment) om de opgedane kennis in de praktijk te brengen. Toch is de ervencursus bijzonder te noemen, want deze richtte zich niet op de traditionele doelgroep: alle natuurliefhebbers in de regio.

Doelgroep van deze cursus werd gevormd door de boeren en buitenlui die daadwerkelijk door inrichtings- en beheermaatregelen de natuurwaarden op hun erven kunnen verbeteren. Daarom hebben we tevoren contact gezocht met de Vereniging voor Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer Tieler- en Culemborgerwaarden (VANL). De VANL reageerde bij monde van coördinator Mike van der Linden zeer positief op het idee en heeft ruim 30 betrokken agrariërs actief geïnformeerd.

Toeval bestaat niet, dus kwam het ook geweldig uit dat de gemeente Culemborg in de afgelopen maanden de opdracht aan Landschapsbeheer Gelderland heeft gegeven om een erfbeplantingsproject in de gemeente te gaan organiseren. Voor boeren en buitenlui die wat willen doen zijn stevige provinciale en gemeentelijke subsidies beschikbaar. Al met al kunnen we dus spreken van een bijzondere cursus.

De organisatie

Een dergelijke klus kun je niet realiseren zonder medewerking van anderen. Louis zorgde voor perfecte aandacht van de regionale media. Arie, Dirk en Ruud ondersteunden op de avond zelf de cursusleiding, die bestond uit Theo en Jouke. Yvonne moest wegens griep helaas op het allerlaatste moment afhaken. Kars wist als redder-in-nood in de laatste minuten voor aanvang van de cursus het geluid van de computerbeamercombinatie aan de praat te krijgen.

De avond zelf

Een specifieke doelgroep kiezen resulteert doorgaans in een lager cursistenaantal. Nu trokken sommige andere NVWC-cursussen een veelvoud aan deelnemers, maar met 25 cursisten kunnen we spreken van een uitstekende opkomst. Van Meteren tot Ommeren, van Geldermalsen tot Culemborg; de belangstellenden kwamen overal vandaan. Het bleek een mooie mix te zijn van agrariërs, paardenhoudende

*Ideale biotoop voor boerenzwaluw.
Foto: Jouke Altenburg.*

buitenlui, natuurliefhebbers met grote tuin en NVWC-leden, die hun kennis wilden verrijken. Erg positief was de aanwezigheid van wethouder Roeland Geertzen, die spontaan (op het ijs in de Kerstvakantie) de toezegging deed om te komen.

Wat heeft de avond opgeleverd? Een samenvatting in vijf punten.

Contacten met de VANL

We hebben goede gesprekken gevoerd met de VANL-mensen, die met vijf personen waren vertegenwoordigd. De NVWC neemt zich al jaren voor 'iets' met de VANL te gaan doen. Vanavond werden spijkers met koppen geslagen.

Aandachtspunt is wel dat de werkgebieden van beide organisaties elkaar maar gedeeltelijk overlappen. De kern van de VANL zit ten zuiden van Geldermalsen en daar zijn wij als NVWC niet actief.

Boerenzwaluw. Foto: Gerrit Jan Klop.

Boerenzwaluw telling

De vogelwerkgroep heeft zich voorgenomen om in te gaan op de oproep van SOVON / Vogeltrekstation / Vogelbescherming en de Stichting Hirundo (Bennie van den Brink) om het Nederlandse boerenzwaluwonderzoek te intensiveren. Dat wil de vogelwerkgroep stapsgewijs gaan doen. In 2009 een

bewoonde nestentelling (2 bezoeken voor respectievelijk 1 juli en 1 augustus). Als het mogelijk is gaat Theo Boudewijn nog jonge boerenzwaluwen ringen. We hopen daarvoor de medewerking te krijgen van agrariërs en particulieren met boerenzwaluwen in hun schuren.

Ruud zal deze telling gaan coördineren. Hij kan hulp in de vorm van tellers erg goed gebruiken. Belangstelling? Meld je dan bij hem aan.

Als alles volgens plan verloopt kunnen we in 2010 het onderzoek intensiveren door elke tien dagen de nestlocaties te bezoeken om het broedsucces te volgen. Landelijk bestaat namelijk de indruk dat de boerenzwaluw onvoldoende jongen groot krijgt om de jaarlijkse sterfte te compenseren. Vanaf 2011 zouden we mensen opgeleid moeten hebben om op een aantal plaatsen boerenzwaluwen terug te vangen met mistnesten. Omdat boerenzwaluwen zo plaatstrouw zijn kun je zo informatie verzamelen over het sterftecijfer en uitwisseling van deelpopulaties.

Contacten met particulieren

Er waren verschillende paardenhoudende particulieren aanwezig. Zij vroegen in een aantal gevallen om een concreet bezoek om de voorzieningen voor boerenzwaluw en steenuil te verbeteren. Dat houden we uiteraard warm.

Contacten met Landschapsbeheer Gelderland

Namens Landschapsbeheer Gelderland was André Nagelhout op de cursusavond aanwezig. Ook hij zei spontaan zijn medewerking aan de cursus toe, toen hij op de hoogte werd gebracht van ons NVWC-initiatief. In een beknopte presentatie gaf André informatie over het erfbeplantingsproject dat in de gemeente Culemborg van start gaat. Hiervoor wordt nog een aparte informatieavond georganiseerd, vermoedelijk begin april (zal ook op de NVWC-site worden aangekondigd).

De avond leverde André zinvolle vragen op om mee te nemen in zijn voorbereiding. VANL-lid Jan den Hartog vroeg bijvoorbeeld of de uitgegroeide groenstroken rond de Culemborgse boerderijen in de ruilverkavelde gebieden ook voor subsidie i.v.m. herstructurering in aanmerking komen. Sommige bomen, met name de wilgen, zijn al kaprijp. De NVWC heeft naar voren gebracht dat het project niet al te rigide om moet gaan met de scheiding tussen landelijk gebied en groen in de bebouwde kom. Kenmerkend voor Culemborg zijn de groene 'vingers' die vanuit het buitengebied de stad inlopen. Denk aan de Landzichtweg, de Lekdijk en de Meer. Juist in die groene 'vingers' wonen ook veehoudende particulieren. Hun terreinen en opstallen zijn voor steenuil en boerenzwaluw erg belangrijk. (ze zitten er vaak nog of zaten er tot voor kort). Drie cursisten hebben zich ter plekke als belangstellende gemeld voor het erfinrichtingsproject.

Uitstraling

N.a.v. de verschillende krantenberichten en digitale communicatie (o.a. Zaken-gids, CC, Gelderlander, kabelkrant, homepage gemeente Culemborg) hebben we verschillende telefoontjes gekregen uit o.a. Erichem en Lienden. Mensen die verhinderd waren maar zeer geïnteresseerd in de informatie. Hun vragen hebben we uiteraard beantwoord. Praktische vragen over steenuilbescherming hebben we doorverwezen naar de collega-steenuilvrijwilligers van STONE. Ook op de avond zelf hebben we positieve reacties gekregen van onze cursisten. Dat is goed voor het draagvlak voor onze NVWC-activiteiten.

Nieuws van het bestuur

Protest tegen plannen Molenkade

Molenkade is misschien wel het meest onbekende stukje Culemborgse natuur. Gelegen net aan de andere kant van de snelweg A2, net nog een klein driehoekje Culeborgs grondgebied (zie plaatje met Google-maps beeld). Momenteel is het een afwisselend gebied met een waterplas (de Waai), wat grasland, veel wilgengrienden en een stukje fraai nat elzenbroekbos. De provincie, DLG, beheerder Staatsbosbeheer en gemeente Culemborg hebben plannen gemaakt om dit gebied te ontwikkelen tot een nog mooier en interessanter natuurgebied waar planten en dieren, maar ook de mensen, van moeten kunnen genieten. Daarnaast moest in dit gebied de cultuurhistorie duidelijk gemaakt worden. Het is een onderdeel van de Hollandse Waterlinie en dat moest in de inrichting duidelijk worden.

Op zich allemaal prima uitgangspunten, maar helaas heeft men in de uitwerking wat zaken over het hoofd gezien. De omvorming mag natuurlijk niet ten koste gaan van nu aanwezige zeldzame en beschermde soorten. Deze zouden in de plannen nadrukkelijk moeten worden ontzien of versterkt. Daarnaast heeft men bedacht dat er op de plaats waar nu het mooie natte elzenbroekbos ligt, een plas moet komen. Dat wil zeggen dat er in het stuk helemaal geen elzenbroekbos meer overblijft. Een aantal ecologen uit Culemborg en ook de NVWC heeft hierover in de planfase al overlegd met de initiatiefnemers. We hadden ook een goed alternatief voor die plas, want als deze een paar honderd meter naar het zuiden zou worden verschoven, zou het elzenbroekbos gespaard kunnen blijven. Zo zou ook langs de snelweg de plas duidelijk kunnen maken dat het inundatiegebied van de Hollandse Waterlinie betreft.

Men leek bereid om hier rekening mee te houden, maar uiteindelijk werden de oude plannen ongewijzigd goedgekeurd. We hebben daartegen bij de Raad van State bezwaar aangetekend, maar werden niet ontvankelijk verklaard. Dit omdat we wel hadden overlegd en alternatieven hadden bedacht, maar die hadden we niet in een bezwaarprocedure ingebracht; we waren gewoon in overleg gegaan met de plannemakers. Eigenlijk zegt de Raad van State hier dus dat gewoon overleg zinloos is en dat je zoveel mogelijk officiële protesten in moet dienen. Jammer vinden wij, want samen tot een oplossing komen, kost veel minder tijd en (negatieve) energie, maar goed.

Voor de werkzaamheden moet ook ontheffing worden aangevraagd omdat het ten koste kan gaan van een aantal Europees beschermde soorten. Ook hier zijn we nu bij betrokken en

Molenkade. Foto: Mike van der Linden.

misschien kunnen de plannen alsnog worden bijgesteld, zodat het inderdaad een mooier, natuurlijker en nog soortenrijker gebied kan gaan worden.

Kars Veling

Hemelvaartkamp wordt nazomerkamp

Allemaal hebben we iets met de natuur. Daarom zijn we ook lid van de NVWC (en soms ook van andere verenigingen). Om het inzicht in de natuur te vergroten, om de natuur te beleven en om de natuurontwikkelingen te bestuderen, organiseert de NVWC vele activiteiten. Een daarvan is het Hemelvaartkamp. In dat kamp komen al deze doelstellingen van de NVWC samen.

Sinds 2006 zit dat kamp echter in het slop. In 2006 wilden we naar Oost-Groningen gaan, een onbekend maar prachtig gebied, en in 2007 naar het nationale park De Meinweg in Midden Limburg. Omdat er te weinig belangstellenden waren, gingen die kampen niet door. In 2008 gaven peilingen aan dat er ook dan te weinig belangstelling zou zijn en hebben we als alternatief eind augustus een nazomerkamp bij het natuurgebied Kampina in Noord Brabant georganiseerd. Dat was een leuk, gezellig en knus kamp met zeventien deelnemers.

Ondanks het leuke nazomerkamp in 2008 en ondanks het niet doorgaan van de Hemelvaartkampen in 2006, 2007

en 2008 wilden we het idee van een Hemelvaartkamp nog niet helemaal loslaten. Toen hebben we nogmaals gepeild (via de mail) of er alsnog belangstelling zou zijn voor een Hemelvaartkamp in 2009. Echter de respons was dermate laag dat we hebben besloten het Hemelvaartkamp niet meer te organiseren. Ik zeg niet 'nooit meer' want we weten niet wat de verdere toekomst ons gaat brengen: misschien veel jonge en enthousiaste leden? Misschien door energiecrises alleen nog maar fietskamperen in Nederland?

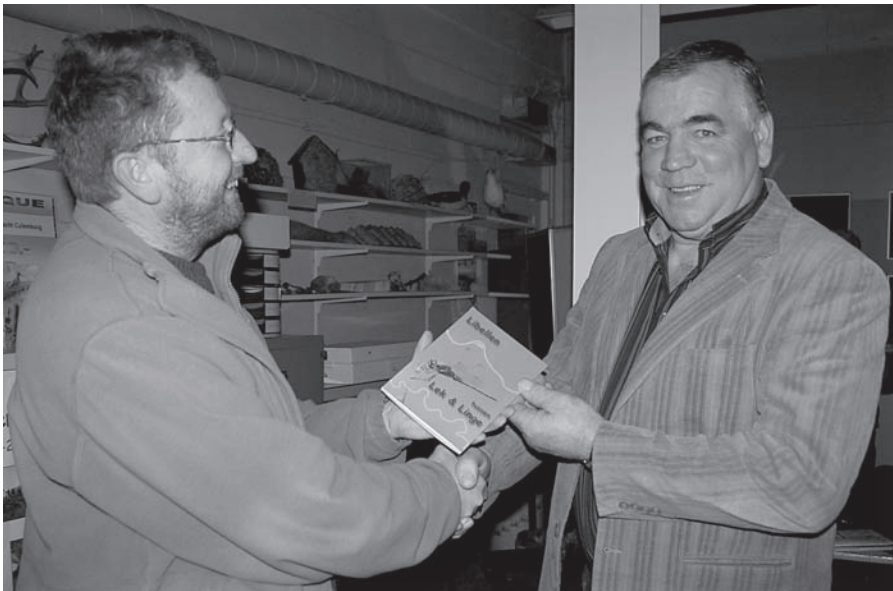
Het Hemelvaartkamp is dus exit, het nazomerkamp is nu in. Eind augustus of begin september willen we dit weer gaan houden. Als iemand een goede plek weet of als iemand de organisatie op zich wil nemen, dan horen we dat graag. Er is een draaiboek bij het bestuur beschikbaar, inclusief de mogelijke kosten. De eerder genoemde plekken Oost-Groningen en de Meinweg zijn opties. Ik heb ook reacties, n.a.v. mijn mail over het Hemelvaartkamp, gelezen over (hetzelfde) Oost-Groningen, Eerder Achterbroek, Engbertsvenen, het Zwin en krekken bij Veere. Ik zou zeggen: meld je als organisator of meld je favoriete plek!

Yme Jan Bosma

bosmawerf@casema.nl

Eerste exemplaar in ontvangst genomen

Op 9 januari heeft Kees de Raad, gemeenteraadslid van de gemeente Culemborg, maar ook bestuurlijk actief in de Vereniging Agrarisch Natuurbeheer (VANL) en bij het Waterschap Rivierenland, het eerste exemplaar van "Libellen tussen Lek en Linge" in ontvangst genomen tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst van de NVWC. Onderstaand een kleine foto impressie door Annette van Berkel.

Uitreiking eerste exemplaar. Foto's Annette van Berkel.

Scholekster-telweekend 2 & 3 mei 2009 tel mee!

In 2008 stond de Scholekster een jaar lang centraal voor Vogelbescherming Nederland en SOVON Vogelonderzoek Nederland. Een van de doelstellingen was om een actueel beeld te verkrijgen van de Nederlandse broedpopulatie van deze - stiekem - almaar zeldzamer wordende soort. Helaas is daarvoor één jaar eigenlijk iets te kort gebleken. Afgelopen voorjaar hebben velen al een bijdrage geleverd aan het onderzoek door broedparen te inventariseren en aan ons door te geven. Om van nog meer gebieden over gegevens te beschikken organiseren we in het voorjaar van 2009 opnieuw een (eenmalige) telling. Deze zal plaatsvinden in het

weekend van 2-3 mei. We hopen dat we daarmee veel van de 'witte vlekken' op de kaart alsnog kunnen inkleuren. Maar daarbij hebben we natuurlijk uw hulp nodig. We willen u vragen om in het weekend van 2-3 mei aan een of meer gebieden (kilometerhokken) een bezoek te brengen. In de waarnemingen van Scholeksters aan ons door te geven. In welke gebieden u dat doet, mag u zelf bepalen. Voor de vergelijkbaarheid van de gegevens hebben we ervoor gekozen om de indeling van kilometerhokken aan te houden (elk gebied is 1x1 km). En natuurlijk zou het mooi zijn om dit jaar vooral energie te steken in gebieden die vorig jaar niet zijn onderzocht. Op www.jaarvandescholekster.nl staat alle informatie en kunt u uw kilometerhok(ken) claimen.

Liep de vorige "waargenomen"rubriek over van de interessante meldingen, deze keer is de spoeling wat dunner. Ook al zou je het graag anders willen: libellen, paddenstoelen, planten en vlinders zijn niet of bijna niet te zien in de wintermaanden. Vogelwaarnemingen zijn in de wintermaanden "de regel". Alhoewel, sommige vlinders vormen de uitzondering die deze regel bevestigt. Het bewijs daarvoor wordt geleverd door Annette van Berkel, die in haar tuin de eerste waarneming ooit in de regio van de zwartvlekwinteruil (nachtvlinder) deed.

Verder gaat deze aflevering in op een waarneming van Dirk van Opheusden en Theo de Jong. Zij zagen, los van elkaar, in de Ronde Haven krakeenden die er een bijzondere relatie met meerkoeten op nahouden. Een mooi voorbeeld van interessant gedrag van twee gewone vogelsoorten. Wintergroepen van eksters, tweemaal een opvliegend bokje uit een wegberm, een houtsnip- en vier pestvogelwaarnemingen uit tuinen & plantsoenen en winterterritoria van waterrallen in de uiterwaarden vormen de overige onderwerpen van deze rubriek. Alle waarnemingen bewijzen dat je voor leuke natuurontdekkingen niet ver van huis hoeft!

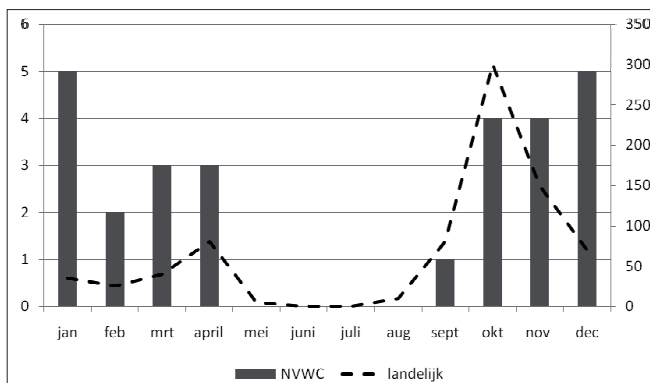
Ook een interessante natuurwaarneming gedaan tussen Lek en Linge?
Mail je beschrijving, liefst met digitale foto, aan waarnemingen@nvw.nl.

Bokje wintergast

Bokjes zijn de kleinste snippensoort: met zijn 18 tot 20 cm is een bokje zo groot als een spreeuw. Het zijn wintergasten uit noordelijker streken. Het is aannemelijk dat het om vogels uit Zweden, Finland en wellicht Rusland gaat. Kijken we naar het landelijk beeld dan worden bokjes vanaf eind september waargenomen met een piek in de laatste tweede decades van oktober. Daarna nemen de aantallen af, al kunnen bokjes de hele winter aanwezig blijven. Ze zoeken tijdens vorst vooral kwelplekken op, die lang ijsvrij blijven. Langdurige vorstperiodes leiden tot wegtrekken naar zuidelijker streken of sterfte.

Theo de Jong en Berry Lucas hebben hun bokjeswaarnemingen op ongebruikelijke plaatsen gedaan: bokjes zitten normaliter niet aan de rand van een weg in een greppel. Mede in combinatie met de strenge vorstnachten in deze week denk je dan al gauw aan wegtrek, waardoor ze op ongewone plaatsen opdiken.

Vergelijken we alle NVWC-waarnemingen met het gereconstrueerde landelijke beeld (zie grafiek 1) dan zien we de landelijke pieken en dalen bij ons niet terug. Vooral in

Grafiek 1: Bokje: voorkomen per maand 1975 tot heden

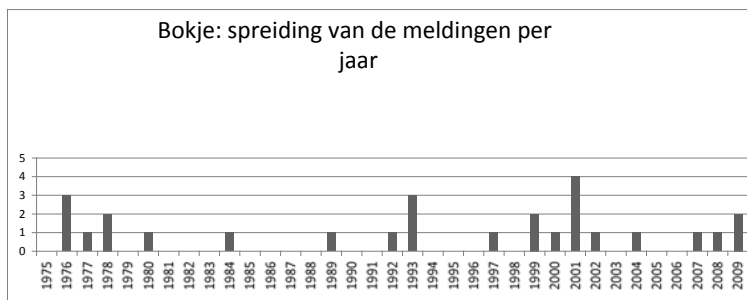
Woensdag 7 januari 2009

Vanuit een greppel langs het Oeverloperpad vloog een snip zwijgzaam op en streek iets verderop weer neer. Waarschijnlijk dus een bokje. (Berry Lucas)

Vrijdag 2 januari 2009

Ik was aan het hardlopen over de parallelweg langs Park Beaugarde. Een 50-tal meters verderop werd een vogel door een hond uit de slootkant gejaagd. Het beestje streek na 20 meter weer neer. Toen ik dichterbij kwam vloog het weer op om weer snel te landen. Dat herhaalde zich drie keer. Na de derde keer ben ik voorzichtig genaderd en kon het bokje, want dat was het, goed zien. Na een minuut ging ze er weer vandoor, nu terugvliëgend. (Theo de Jong)

oktober zouden we meer bokjes moeten hebben gezien. Vermoedelijk is het aantal waarnemingen te klein en de toevalskans te groot. Bokjes worden zelden vliegend gezien. Je moet ze 'opschrikken' en dat betekent dus toevalstreffers.

In grafiek 2 staan de waarnemingen per jaar uitgezet. Opvallend is het naar verhouding grote aantal waarnemingen in de laatste tien jaar: 13 van de 27.

De HAK-AL special (2002) geeft het bokje de status van "doortrekker en wintergast in klein aantal". Die kwalificatie hoort bij twee tot vijf waarnemingen per jaar. Met 25 waarnemingen in 33 jaar (t/m 2008, 2009 is immers net begonnen) komen we rekendkundig op een gemiddelde van minder dan één waarneming per jaar. "Doortrekker en wintergast in zeer klein aantal" is, met de wijsheid van nu, misschien wel een betere kwalificatie. Dat geeft de waarnemingen van Theo de Jong en Berry Lucas extra cachet.

Het gedrag dat Theo en Berry beschrijven past echt bij een bokje: stil opvliegen in een rechte vlucht en meteen weer neerstrijken. Een watersnip zou onder dezelfde omstandigheden met veel geroep (srik, srik) zigzaggend hoog opvliegen en zich ver uit de voeten maken.

Ekster

wintergroepen

Eksters zijn standvogels van parkachtige landschappen waarin open terrein wordt afgewisseld met bosjes en laanbeplanting. Volwassen eksters zijn standvogels: ze blijven het hele jaar in hun territorium. Juveniele vogels zwerven in de herfst en winter rond in losse groepen tot zij in het eerste of tweede levensjaar een partner en een territorium vinden. In de winter worden dergelijke groepen jonge vogels aangevuld met territoriumhouders uit de buurt. De grootte van de groep hangt mede af van de voedselrijkdom van het gebied. Groepen kunnen uit wel 20 tot 50 exemplaren bestaan. In het NVWC-waarnemingenarchief zijn geen meldingen van wintergroepen eksters gevonden.

8 november 2008

Op een namiddagwandeling telden Annette van Berkel en Jouke Altenburg in de Baarsemwaard 21 eksters bij elkaar in een klein wilgenbosje.

Ekster. Foto: Gerrit Jan Klop.

Houtsnip

Woensdag 7 januari 2009

Er vloog een houtsnip op vanuit een tussen het Oeverloperpad en de Goilberdingendijk gelegen tuin. (Berry Lucas)

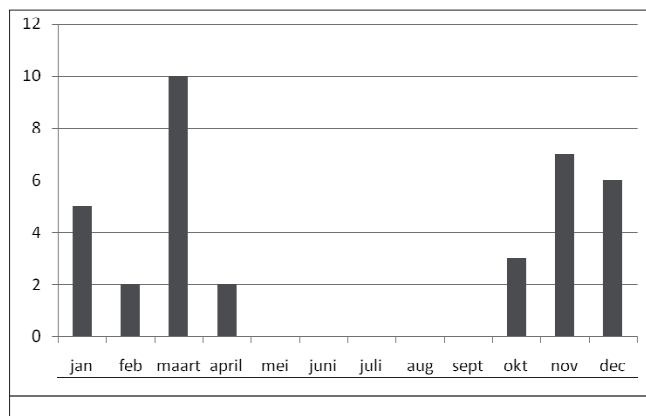
Donderdag 25 december 2008

Tijdens een wandelingetje over de Platte weg in de Regulieren vloog een houtsnip op uit de tweede griend vanaf de Zeedijk. Deze bleef een tijdlang rondjes vliegen over de hooilanden aan de westkant van de Platte weg.

(Jandirk Buizer)

Het waarnemen van een houtsnip is in ons werkgebied is maar iets minder zeldzaam dan een bokje. De houtsnip is een vogel van open en halfopen bossen met een goed ontwikkelde kruid- en struiklaag en een vochtige minerale bodem. Geschikte bossen die kleiner zijn dan 100 hectare zijn vaak onbezet.

Volgens de HAK-AL special zijn er tussen 1975 en juni 2002 maar 22 waarnemingen gedaan. Op de website vond ik uit de jaren 2003 t/m 2008 nog elf waarnemingen. Met de houtsnipwaarneming van Jandirk Buizer en Berry Lucas komt het totaal op 33. In totaal dus 35 waarnemingen in 33+ jaar.

Grafiek 3: Seizoenspatroon van de houtsnipwaarnemingen (1975 tot heden; N=35)

Wanneer we naar de spreiding van de houtsnipwaarnemingen over de maanden kijken dan zien we de maand maart eruit springen met tien waarnemingen. Dat komt aardig overeen met de bevindingen van de Avifauna van Nederland deel 2. Die constateert dat de hoogste presentie in de maanden maart- april en oktober tot en met december wordt geconstateerd. Vorstval leidt tot versterkte wegtrek of sterfte onder de achterblijvers.

De Avifauna meldt verder dat de houtsnip bij vorst op onverwachte plaatsen kan opduiken, zoals in het stedelijk gebied. Op 6 januari 2009 werd in de bebouwde kom van Zeist overdag een uit een tuin opvliegende houtsnip waargenomen (mond. med. Jip Louwe Kooimans). De waarneming van Berry Lucas stemt daarmee overeen.

Krakeenden en meerkoeten

Maandag 15 december 2008

In de Ronde Haven zitten de laatste weken steeds verschillende krakeenden. Nu is dat niets bijzonders. Ook zitten er altijd veel meerkoeten, ook niets bijzonders. Wat wel bijzonder is, tenminste voor mij, is dat de vogels vaak twee aan twee op het water aanwezig zijn. En dan één krakeend bij één meerkoet. De meerkoet is continu bezig voedsel van de bodem op te duiken. Om daar beneden te blijven moet de meerkoet hard trappelen. En daarmee wervelt ze allerlei voedseldeeltjes mee naar boven. De bij de meerkoet horende krakeend vreet dat dan weer op.

Zelfs vlakbij de stad is interessant vogelgedrag te zien (als je er maar op let)

Dirk van Opheusden en Theo de Jong viel in de afgelopen weken hetzelfde verschijnsel op. In de Ronde Haven zwommen krakeenden consequent naast een meerkoet. Krakeenden zijn grondeleenden. Ze kunnen niet duiken naar eten maar steken hun kop onder water en het kontje omhoog. 's Winters zakt veel eenden-voedsel naar dieper (vorstvrij) water. En wat doe je als krakeend wanneer je niet bij je eten kunt komen? Dan ga je naast een buurman zwemmen die met veel geflapper naar de diepte duikt en allerlei lekkers hapklaar naar het wateroppervlak wappert.

Wat vermeldt de literatuur?

Dit krakeendgedrag staat beschreven in 'The birds of the western palearctic'. "Obtains some food by parasiting other species". Als 'benadeelde soorten' worden krooneend, brilduiker en meerkoet genoemd. In de Bodensee (Duitsland) is geconstateerd dat bij stijgende waterdiepten de krakeenden volledig afhankelijk zijn van meerkoeten, die voedsel voor hen naar het wateroppervlak "flapperen". (Berthold 1961).

Hoe herken ik een krakeend?

Krakeenden lijken wel wat op grauwe wilde eenden. Mannetje en vrouwtje zijn in zit echter gemakkelijk herkenbaar aan het witte 'suikerklontje' vlak voor het kontje. In vlucht zijn dat de witte strepen op de achterkant van de armvleugel. Het mannetje is vooral grijsig getekend (heel subtiel) en heeft een mooi zwart kontje.

De anders zo vaak agressieve meerkoeten trekken zich niets van de krakeenden aan. De krakeenden varen wel bij het gedoe van de meerkoeten. Leuk om te zien. (*Theo de Jong*)

Zondag 7 december 2008

Op de Ronde Haven was te zien hoe krakeenden gebruikmaken van de diensten van meerkoeten om aan de kost te komen. Verdeeld over de plas zaten verschillende groepjes van een of enkele krakeenden en een meerkoet. Telkens als een meerkoet naar voedsel dook pikten de krakeenden eetbaars uit het spul dat door het gerommel van de koet naar de oppervlakte kwam. Opvallend was dat de meerkoeten tolerant waren naar de krakeenden, die hen op de lip zaten. Andere meerkoeten die te dicht in de buurt kwamen, werden verjaagd. (*Dirk van Opheusden*)

Meerkoet. Foto: Ruud Post.

Pestvogel

2008/2009 invasiejaar?

Geldermalsen, 3 januari 2009

Vier pestvogels langs de Randweg in Geldermalsen.

(*Louis van Oort, Gerrit Jan Klop, Arjan Brenkman*)

Geldermalsen, 1 januari 2009

Ik hoorde pestvogels langs de Randweg van Geldermalsen. (*Petra Ringenaldus*)

Culemborg, zaterdag

20 december 2008

Twee pestvogels zaten enkele minuten luid te roepen achter ons huis aan de Merelweg. (*Jouke Altenburg*)

Culemborg, woensdag

29 oktober 2008

Vijftien stuks vlogen over de Carry van Bruggenhof stuks richting Lek & Linge. (*Gerrit Jan Klop*)

Pestvogel. Foto: Gerrit Jan Klop.

Pestvogels zijn wintergasten die jaarlijks in Nederland worden gezien, vooral in de noordelijke provincies. Tijdens invasie jaren komen grotere aantallen voor en valt deze prachtige soort in heel Nederland te zien. Voorbeelden van dergelijke invasie jaren zijn 1996, 1977 en 1971. Topinvasie jaar was 1966. Tijdens driekwart van de bekende invasies kwamen de pestvogels in oktober al 'binnen' om in november en december een piek te bereiken. Deze vogels bleven niet overwinteren, wat gebruikelijk is, maar vlogen door naar zuidelijker streken. Tijdens een kwart van de invasies kwam deze in januari op gang met een piek in februari, die geleidelijk afliep naar april. Tussen 1989 en 1998 zijn de meeste pestvogels gemeld in de laatste tien dagen van januari en de eerste twee decades van februari. Opletten dus, want 2008/2009 zou wel eens een invasie jaar kunnen worden.

In ons werkgebied is de pestvogel tot op heden een dwaalgast. In het NVWC-archief kon ik nog negen waarnemingen vinden, waarvan vier uit het invasie jaar 1996. Met vier waarnemingen kan de winter 2008-2009 nu al als een TOP pestvogel winter worden gekwalificeerd. Pas over een paar maanden kunnen we beoordelen of het ook landelijk een invasie jaar is.

Waterral

winterterritoria

3 januari 2009

Roepende waterral langs de (gedeeltelijk ijsvrije) lagune van de Baarsemwaard. (Jouke Altenburg)

1 januari 2009

In het oostelijk deel van de noordstrang riep een waterral in de Baarsemwaard. (Jouke Altenburg)

30 december 2008

De Baarsemwaard is, op een (meerkoeten-)wak in de noordelijke strang na, dichtgevroren. Onder het schaatsen hoorde ik een waterral roepen vanuit de sloot die tegen de voormalige zomerdijk aan ligt. Ook vloog een waterral dwars voor me de noordstrang over om in het riet te verdwijnen. (Jouke Altenburg)

29 december 2008

Roepende waterral in de bevroren Baarsemwaard. Een ander exemplaar vloog, vlakbij de lagune, voor mijn voeten op. Een buitenkansje, want je ziet ze niet vaak. Er is nog wel ijsvrij water aanwezig. (Jouke Altenburg)

Nederlandse waterrallen zijn standvogels. Ze zijn dus jaarrond in hun territorium aanwezig. In het najaar en de winter wordt onze populatie aangevuld met exemplaren uit Scandinavië. Waterrallen roepen daarom niet alleen in het voorjaar om hun broedgebied af te bakenen maar roepen ook in het najaar en de winter om hun voedselterritorium veilig te stellen. Soortgelijk gedrag kun je dicht bij huis bij het roodborstje zien. Een waterral heeft open water nodig om te kunnen foerageren. Tijdens ijsperiodes zoeken ze dan ook vaak wakken op en ze verliezen dan hun schuwheid. De roepintensiteit neemt tijdens vorst weer toe omdat de territoria opnieuw vastgesteld moeten worden. Dat blijkt ook uit de aangemelde najaars- en winterwaarnemingen.

10 december 2008

Maar liefst drie waterrallen krijsten om even voor half zeven 's ochtends naar elkaar in de Baarsemwaard: noordwesthoek, midden noordzijde bij de zomerdijk en uit de zuidstrang ter hoogte van de HAB. (Jouke Altenburg)

29 november 2008

In de ochtendschemer riep een waterral in de Baarsemwaard. (Jouke Altenburg)

28 november 2008

Een rondje bijkletsen door de Baarsemwaard in de namiddag leverde ook leuke vogels op, waaronder een roepende waterral (Annette van Berkel en Jouke Altenburg)

4 oktober 2008

Een waterral roept vanuit de Baarsemwaard. (Jouke Altenburg)

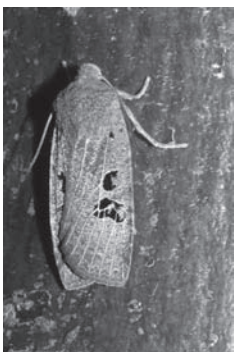
10 september 2008

Rond 20.30 een roepende waterral in de moerassige strook 300 meter ten oosten van de kruising Lekdijk met de Weidsteeg (Martin Poot).

Zwartvlekwinteruil

Vrijdag 14 november 2008

Vanavond mijn nieuwe nachtvlinderlamp (Fenix) in de tuin uitgeprobeerd. Natuurlijk gekeken of er wintervlinders op de stammen zitten. Mijn verbazing was groot toen ik een uiltje op de lijsterbesstam vond. Het bleek een zwartvlekwinteruil te zijn. Een zeldzaam beest dat vanuit het zuiden aan het oprukken is. Waardplanten o.a. sleedoorn en roos (naast onze lijstbes staan egelantier en sleedoorn). Erg leuk dus. (Annette van Berkel)

Zwartvlekwinteruil.
Foto: Kars Veling.

Deze nachtvlinder heeft een voorvleugellengte van 15 tot 16 mm. Grondkleur is grijs-achtig bruin. Kenmerkend zijn de aan de binnenzijde gedeeltelijk zwart gevulde ringvlek en de grotendeels zwart gevulde niervlek. Het zwart in de niervlek wordt doorsneden door de licht gekleurde aders en lijkt daardoor enigszins op een pootafdruk. Leefgebied: loofbossen, bospaden, open plekken in het bos, houtwallen, verwilderde tuinen en boomgaarden; ook stedelijk gebied. Waardplanten: diverse loofbomen en struiken, waaronder sleedoorn, sering, appel en roos; oudere rupsen eten ook van diverse kruidachtige planten. Vliegtijd en gedrag: vliegt van oktober tot eind april in één generatie; als de temperatuur hoog genoeg is, blijven de vlinders de hele winter actief. De vlinders komen matig op licht, maar goed op smeer. Dit is een mengsel van alcohol en stroop. Ze bezoeken bloemen en fruit en worden ook aangetrokken door sap van bloedende bomen. Soms worden vlinders rustend tussen opgestapelde oude dakpannen of houtblokken aangetroffen. Levenscyclus. Het rupsenstadium is beperkt tot mei en juni. De jonge rups foerageert op de knoppen en de bloemen van de waardplant; oudere rupsen eten ook van de bladeren. De zwartvlekwinteruil overwintert als vlinder.

Bronvermelding

Bijsma R.G. et al, (2001)
"Algemene en schaarse vogels van Nederland"
Avifauna van Nederland deel 2
GMB Uitgeverij / KNNV Uitgeverij

Cramp et al.
"The birds of the western palearctics"
deel 1 (krakeend), deel 2 (waterral) en deel 8 (ekster)
Oxford University Press (1978) (1980) (1994)

SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002
"Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000"
Nederlandse Fauna deel 5, Naturalis, KNNV
Uitgeverij & EIS-Nederland

van Oort L. en A. Brenkman (2002)
"Waarnemingen Culemborgse vogels 1975 - juni 2002"
Hak-al Vogelspecial
Natuur- en Vogelwacht Culemborg

www.vlindernet.nl

Excursies

VERZAMELEN: Bij de Ketelvink, tenzij anders aangegeven

Adres: Middelkoopstraat 1A
Culemborg (achter het Chopinplein op Terweijde)

Zaterdag 21 maart 2009

VOGELEXCURSIE

Blauwe Kamer /Amerongse Bovenpolder

Blauwe kamer

Temidden van deze nieuwe riviernatuur staan de restanten van de steenfabriek 'De Blauwe Kamer', waaraan het gebied zijn naam te danken heeft. De ruïnes worden door grootoorvleermuizen en "wilde" bijen gebruikt maar ook door de koniks, die daar op warme dagen verkoeling zoeken.

De Blauwe Kamer is een rivieroeversreservaat langs de Nederrijn en vormt een onderdeel van project Noordoever Nederrijn. In 1992 is een deel van de zomerdijk afgegraven met als gevolg dat de Blauwe Kamer regelmatig overstroomt. Deze toegenomen 'riviervynamiek' geeft het landschap vorm en heeft grote invloed op de vegetatie. Er ontstaan bloemrijke graslanden, er ontwikkelen zich moerassen en op diverse plaatsen groeit inmiddels wilgenbos (ooibos). Het rivieroeversreservaat is een uitstekend leefgebied voor vogels als visarend, ijsvogel, kwartelkoning, aalscholver en vele soorten steltlopers en ganzen. In de strangen en geulen wemelt het van de vissen. Ook zijn runderen (galloways) en paarden (koniks) ingezet die met hun begrazing het landschap mede bepalen.

De aangrenzende Grebbeberg is in 2001 verbonden met de Blauwe Kamer. De toevoeging van dit 60 hectare grote stuwwalbos aan de Blauwe Kamer is van essentieel belang voor de ontwikkeling van beide gebieden. Van nature zijn grote hoefdieren, zoals edelherten, geneigd om in de lage, voedselrijke uiterwaarden hun voedsel te zoeken.

Amerongse Bovenpolder

Nu we toch in de buurt zijn, zullen wij - indien tijd over - ook nog proberen een bezoekje te brengen aan de Amerongse Bovenpolder. De polder ligt tussen de steenfabriek bij Elst en de stuw van Amerongen/Maurik. Deze uiterwaard wordt in het kader van het project Noordoever Nederrijn geleidelijk omgevormd tot een rivieroeversreservaat. Het project Noordoever Nederrijn omvat 40 kilometer nieuwe natuur tussen Arnhem en Wijk bij Duurstede en heeft De Blauwe Kamer als voorbeeldgebied.

Om in de Bovenpolder de variatie in flora en fauna te vergroten is een 45 hectare groot kwelmoeras aangelegd. Het moeras wordt gevoed door schoon grondwater (=kwel) afkomstig van de

Utrechtse Heuvelrug. In zo'n kwelmoeras leven bijzondere plantensoorten zoals waterviolier, lidsteng en bepaalde zeggesoorten. Deze plantensoorten hebben behoefte aan (ijzerrijk) grondwater.

Boeiende natuurgebieden en ondanks dat het relatief dichtbij is, is een bezoek aan deze gebieden zeker de moeite waard. Natuurgebieden met voor ieder wat wils.

Om praktische redenen gaan wij met de auto. Graag even een berichtje vooraf of je mee gaat. Vermeld gelijk even of je met eigen vervoer komt of liever mee rijdt. Tijdens deze wandelingen is het dragen van laarzen aan te raden.

We vertrekken om 9.00 uur.

Opgave en informatie

Ruud Post

☎ 0345 - 510 929
la.poste@planet.nl

Zaterdag 18 april 2009

PLANTENEXCURSIE

Stinzenflora bekijken
met de plantenwerkgroep

Een oud parkbos in het voorjaar. Door de takken van de nog kale bomen valt het frisse voorjaarslicht op een tapijt van bloemen. Dit is het beeld dat wij voor ogen hebben als we het begrip "Stinzenflora" in gedachte oproepen.

Stinzenflora is de verzamelnaam van een hele groep planten die van oudsher op oude landgoederen, kerkhoven en boerderijerven groeien. Het zijn voornamelijk bolgewassen. Oorspronkelijk zijn het geen inheemse planten, maar sinds de late Middeleeuwen in onze streken ingevoerd. Zij bleken zich uitstekend in het milieu van tuinen en parken thuis te voelen. De naam danken zij dan ook aan het woord "stins". Een woord uit de Friese taal, dat stenen huis betekent. Al eeuwen komen deze planten op oude Friese boerderijerven en staten (landgoederen) voor. Echter ook buiten Friesland zijn ze te vinden. Zij bloeien in het voorjaar, te beginnen met de sneeuw-klokjes, en zo via sterhyacintjes (scilla's), sneeuwroem, holwortel, knikkende vogelmelk en bostulpen tot ver in mei.

In onze omgeving is vooral het landgoed Neerijnen bekend om zijn rijke stinzenflora. Ook in de oude landgoederen aan de Utrechtse Vecht zijn veel plekken met een weelde aan stinzenplanten. Wij gaan hier enkele landgoederen bezoeken: o.a. Vijverhof, Over Holland, Sterreschans en Rupelmonde bij Oud Zuilen en Vreeland. Welke landgoederen precies moeten wij nog uitzoeken, want sommige zijn slechts beperkt toegankelijk.

Neem in ieder geval wat eten en drinken mee en vergeet vooral het fototoestel niet. Stinzenplanten bekijken is een uitgelezen gelegenheid om het voorjaar te beleven.

Vertrek: 9:00 uur vanaf de Ketelvink. Tegen ongeveer 15.00 uur (uiterlijk) zijn we weer terug. Vervoer met eigen auto. Wie wil meeliften, deelt de kosten met de betreffende chauffeur.

Opgave en informatie

Leo van der Kooij

☎ 0345 - 515 450

l.p.vvanderkooij@wanadoo.nl

Zondag 19 april 2009

Vogelexcursie naar het Deltagebied

Op zondag 19 april gaan we naar de vogeltrek in het Delta-gebied kijken. In deze tijd arriveren de steltlopers uit de zuidelijke overwinteringsgebieden in het Deltagebied om hier in korte tijd de vetvoorraad aan te leggen voor de trek naar de broedgebieden. Tegelijkertijd wordt het winterkleed ingewisseld voor het zomerkleed, zodat soorten als kanoet en rosse grutto hun roodbruine kleed beginnen te krijgen en soorten als zilverplevier en bonte strandloper hun zwarte buiken. Daarnaast zijn ook soorten als strandplevier en bontbekplevier weer terug. Kortom, het is feest in de Delta en wij gaan ervan genieten!

Vertrek: 8.00 uur (zodat we op tijd in het Deltagebied zijn, waar het om 11.30 hoogwater is)

Geef ook aan of je over een auto beschikt en of er mensen kunnen meerijden.

Opgave en informatie

Theo Boudewijn

theo-boudewijn@casema.nl

Oranjetipje. Foto: Kars Veling

Oranjetipje. Foto: Kars Veling

Donderdag 30 april 2009

VLINDEREXCURSIE

Oranjetipjes op Koninginnedag

Een excursie naar de Regulieren

Op koninginnedag kleurt heel Nederland Oranje. Wat is er dan toepasselijker om op zoek te gaan naar het oranjetipje? Deze vlinder is genoemd naar de mannetjes, die witte vleugels met prachtige oranje vleugeltoppen hebben. Het vrouwtje lijkt nogal op andere witte vlinders, op de excursie zullen we de verschillen laten zien. Als je oranjetipjes wilt zien, moet je in april of mei naar de Regulieren gaan, dus dat is precies wat we gaan doen. Natuurlijk zullen we ook aandacht besteden aan andere vroege vlinders en wie weet ook de eerste libellen.

We verzamelen om 10.00 bij de Ketelvink (Middelcoopstraat 1a in Culemborg) en zijn ongeveer rond 14:00 uur terug. Opgave is niet nodig.

Meenemen: als het in de periode voor de excursie veel heeft geregend, dan zijn hoge schoenen of beter nog laarzen verstandig. Een verrekijker is handig, maar niet noodzakelijk.

Als het koud is of regent, zijn er geen vlinders en gaat de excursie niet door (dus toch naar de koninginnemarkt).

Opgave niet nodig. Bij twijfel of meer

Informatie voor deze excursie

Rob van de Haterd

☎ 0345 - 522 582

robrobrobj@zonnet.nl

Lezing

LOCATIE: Ketelvink
Adres: Middelkoopstraat 1A
Culemborg (achter het Chopinplein op Terweijde)

Zaal open: 19.30 uur

Aanvang: 20.00 uur

Toegang: Gratis, en u bent van harte welkom
Meenemen van introducés is toegestaan

vrijdag 17 april 2009

SLAKKEN DOOR HERMAN ROODE

Herman Roode is al vele jaren bezig met een diergroep die weinig bekend is: slakken. Het enige dat velen ervan weten is dat ze sporen achterlaten en soms aan onze sla knabbelen, maar verder gaat bij veel mensen de kennis niet. Toch zijn slakken buitengewoon boeiend. Over hun levenswijze, de manier waarop ze zich voortplanten en over de verschillen en overeenkomsten tussen de soorten die leven op het land en de waterslakken is alleen al een avond te vullen.

Herman begint met een algemene inleiding over mollusken met veel foto's. Vervolgens gaat hij in op allerlei aspecten van het slakkenleven. Hij gaat in op de bouw, de levenswijze en de vijanden die ze hebben, maar zal ook zeker aandacht besteden aan voorkomen en herkenning van slakken bij ons in het werkgebied. Uiteraard zal dat niet een volledig overzicht zijn, maar wel een boeiende inleiding die ertoe zal leiden dat we in het vervolg anders en waarschijnlijk ook beter en meer naar deze dieren zullen kijken.

Voor meer informatie over deze lezing

Kars Veling

☎ 0345 531689 of 06 45925345
karsVeling@planet.nl

Zoetwatermossel. Foto: Kars Veling.

Wijnslak. Foto: Kars Veling.

Wijnslak. Foto: Kars Veling.

van het bestuur

In 2008 kwam het bestuur negen keer in de Ketelvink bijeen onder voorzitterschap van Kars Veling. Vanaf de jaarvergadering zonder Daniel Beuker en Conradine de Reus. Beide bestuursleden traden binnen de periode van drie jaar om verschillende redenen af. Eind oktober vertrekt Saskia Janssen wegens een verhuizing. Samenstelling van het bestuur is dan: Kars Veling voorzitter, Yme Jan Bosma penn., Gonda Baard secretaris en Paul van Buchem. Met leden van de Milieu Adviesraad overlegde het bestuur één maal.

Samenwerking met de gemeente

- De gemeente heeft een reactie ontvangen op het bestemmingsplan herziening kleinschalig kamperen, met verwijzing naar de eerder uitgebrachte nota. Hierop is nog geen reactie ontvangen.
- Tijdens de natuurfestdag voor leerlingen uit groep 8 van het basisonderwijs is het Convenant samenwerking NME regio Rivierenland door de aangesloten organisaties ondertekend. Wethouder R. Geertzen ondertekende namens de gemeente. Kars Veling vertegenwoordigt de NVWC in het overleg en levert zijn bijdrage aan de website "De Groene Betuwe" en aan de gelijknamige rubriek in de lokale pers. Veel NVWC'ers zijn vrijwilligers bij deze natuurfestdagen.
- Bij het Steunpunt NME is Ruud Post vertegenwoordiger vanuit de NVWC voor de Heuvelactiviteiten. Deze vinden tien keer per jaar plaats. Ook daar zijn veel NVWC'ers bij betrokken.
- In februari vond een open ambtelijk overleg plaats met de gemeente over het groenbeheer en andere zaken. Bij dit overleg was ook een vertegenwoordiger van het Geldersch Landschap aanwezig.
- Het bijna voltallige College kwam in juni op locatie kennis maken met de NVWC. Na de introductie over de structuur en werkzaamheden van de Vogelwacht volgde een fietstocht langs enkele plekken in Culemborg waar op kansen voor de natuur gewezen werd.
- De straatnamencommissie ontving informatie over eendensoorten die hier voorkomen.
- Bij het opstellen van een gemeentelijk milieuperspectief is de NVWC gevraagd enkele workshops bij te wonen.

Samenwerking met andere organisaties

- Begin dit jaar heeft Kars een excursie verzorgd voor Groen Links in de Plantage en de Parkstrook.
- De NVWC was in september present tijdens de oogstdag van Stichting Caetshage met een informatietafel en een rondleiding op locatie.
- Voor het ROC en voor het Dienstencentrum Stichting Woonvormen hield Leo v.d. Kooij een dialezing over de natuur in en rond Culemborg.
- De vleermuisbijdrage aan Lek-art viel een beetje in het niet door gebrek aan communicatie.
- In het programma Plaza (NCRV) heeft Kars informatie gegeven over een libellen-excursie in de Regulieren.
- Kars was bij omroep Gelderland te beluisteren over de nachtvliedernacht.
- Kars heeft namens de NVWC een vleermuisexcursie verzorgd in de Plantage voor de Soroptimisten.
- Kars heeft voor Milieudefensie een beschrijving verzorgd over het Bakelbos en de Plantage.

Nieuwjaarsbijeenkomst

Veel leden waren 4 januari aanwezig tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst. Al Gore is nog niet vergeten en ook VROM wijst op het belang van spaarlampen. Om het milieubewust gedrag te bevorderen was er voor iedere aanwezige een spaarlamp. In zijn toespraak lichtte Kars de plannen voor 2008 toe.

Avond voor nieuwe leden

De 16e april waren nieuwe leden in de Ketelvink uitgenodigd om kennis te maken met het werk en de organisatie van de vereniging. Kars begon met een presentatie over de natuur en de mooiste plekken in het werkgebied. De interne samenwerking

Oogstmarkt Caetshage (4 oktober). Foto: Kars Veling.

Het uitgebreide jaarverslag is verkrijgbaar tijdens de jaarvergadering of aan te vragen bij het bestuurssecretariaat (bestuur@nvwc.nl of 0345-521394).

en het werk van de werkgroepen kwamen daarna aan bod. Tenslotte was er voldoende gelegenheid voor vragen van de aanwezigen. Opgemerkt moet worden dat een van de nieuwe leden sindsdien als kandidaat bestuurslid in het bestuur meedraait.

Ook dit jaar was er onvoldoende belangstelling voor een Hemelvaartskamp. Een vakantie aansluitend aan Hemelvaart kan mogelijk een oorzaak zijn. Besloten is om een weekendkamp aan het eind van de vakantie te houden, niet te lang en dichtbij huis. Dit kon rekenen op voldoende belangstelling. Een geslaagd natuurweekend in de Kampina op 29, 30 en 31 augustus was een feit.

Picknick

De 6e september kwamen veertig liefhebbers voor de picknick met stoel en wat lekkers naar de Zump. Het weer werkte bijzonder mee, de jeugdgroep Green Rangers was deze keer voltallig aanwezig begeleid door enkele ouders. Voor degenen die het het langst volhielden was aansluitend de mogelijkheid voor het waarnemen van vleermuizen en het ontdekken van nachtvinders. Die kwamen in grote aantallen op het licht en de stroop af. Als startactiviteit na de zomer staat de picknick vast in het jaarprogramma.

Ledenavond over Website

In verband met agendaproblemen van enkele trekkers van deze avond is de ledenavond van december doorgeschoven naar 9 februari 2009.

Wergroeprojecten

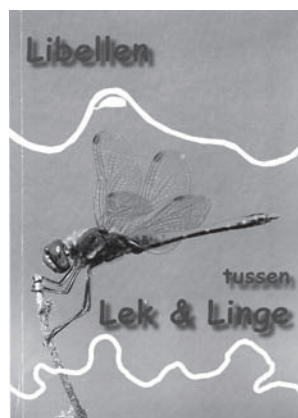
- Tijdens de paddentrek zijn veel vrijwilligers actief geweest. Via www.padden.nl nu zijn de standen bijgehouden en was het landelijk resultaat te bekijken.
- De vogelkijkhut aan de Beusichemsedijk kwam in 2008 gereed. Zowel de Provincie als de Rabobank heeft het project financieel ondersteund. Dankzij een groot aantal vrijwilligers die veel zaterdagen hebben opgeofferd, staat hij op een mooie plek in de uiterwaard.
- De vandaalbestendige fietsenrekken zijn in 2008 door de klusgroep zelf geplaatst. Ook hieraan heeft de Rabobank financieel bijgedragen.
- Het libellenboekje, inspanning van de Insectenwerkgroep, is in 2008 gereed gekomen en het eerste exemplaar is tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst in 2009 overhandigd aan VVD-raadslid Cees de Raad. Dankzij diverse fondsen en een gemeentelijke bijdrage kon dit boekje gemaakt worden.

NVWC en ruimtelijke ontwikkelingen

- Vanaf september draaide de inspraak van het gemeentelijk project 'Culemborg aan de Lek'. Veel leden zijn naar deze drie bijeenkomsten geweest en hebben zich ingezet voor het behoud van de natuur bij alle plannen.
- De NVWC is direct betrokken bij de ontwikkelingen rond recreatie en toerisme in Culemborg. Het traject wordt door het bestuur op de voet gevolgd.
- Samen met een aantal andere ecologen uit Culemborg en de omgeving is bezwaar gemaakt, tot aan de Raad van State toe, tegen de plannen die er zijn voor het gebied Molenkade, de Culemborgse driehoek ten Westen van de A2. Een prachtig stukje elzenbroekbos wordt hier veranderd in een waterplas en ook andere onderdelen van het plan zijn schadelijk voor de natuurwaarden daar. Tot nu toe heeft het protest geen succes opgeleverd.
- Vanuit de gemeente is er samenwerking met de NVWC voor het verkrijgen van natuurrijke erven in het landelijk gebied

Representatie

De Heuvel vierde 8 juni haar 25-jarig bestaan. Enkele NVWC-leden brachten felicitaties over vanuit het bestuur.

Omslag libellenboekje.

Picknick. Foto: Kars Veling.

Inventariseren. Foto: Wiel Rutten.

Het redactiejaar

Voor de redactie was het jaar 2008 weer eens een jaar van veranderingen. In plaats van de vertrouwde vier Hak-als en een jaarverslag, stapten we namelijk over op vijf 'normale' Hak-als en een groot jaarverslag in beperkte oplage. Meer werk dus voor redactie, maar ook voor de auteurs, die zich over vrijwel de gehele linie geweldig van hun taak kweten.

Daarnaast ging ook de druk van de Hak-al weer over in andere handen. Onze opmaker, Ruud Post, stopte met zijn bedrijf GraphiCCommunication, dat sinds 2007 de Hak-al drukte. Gelukkig vond hij vliegenvlug, maar wel na een gedegen afweging, een andere drukker die ons magazine onder vrijwel dezelfde voorwaarden kon drukken. Het werd De Meerpaal uit Tiel, dat ook aan de wens van het bestuur tegemoet kon komen om de Hak-al op milieuvriendelijk papier te drukken. De eerste Hak-al die door De Meerpaal werd gedrukt, was het oktobernummer.

Voor het jaarverslag 2007 en de vijf gewone Hak-als van 2008 gebruikten we niet minder dan 232 pagina's, hetgeen liefst 68 (!) pagina's meer is dan in 2007. 232 pagina's is ook een absoluut record. Het maakt duidelijk dat er daadwerkelijk veel meer werk is verzet dan in voorgaande jaren, vooral aan het begin van het jaar.

Die 232 pagina's werden verdeeld over de volgende uitgaven:

1. Jaarverslag (36 pagina's)
2. Hak-al februari (44 pagina's)
3. Hak-al april (36 pagina's)
4. Hak-al juni (40 pagina's)
5. Hak-al oktober (36 pagina's)
6. Hak-al december (40 pagina's)

Rubrieken

Ankers van de Hak-al zijn de vaste rubrieken 'Van de leesplank' en 'Waar komt die naam vandaan?'. Leo van der Kooij respectievelijk Ellen Geleedst zijn keer op keer verantwoordelijk voor deze zeer lezenswaardige rubrieken. Ook in 2008 lieten ze nimmer verstek gaan en dat verdient veel waardering. De rubriek 'Goed gezien' met foto's van opvallende natuurzaken blijft verrassend bestendig en was in alle Hak-als van 2008 present. Zo ook de jeugdrubriek 'Green Rangers' van Wiel Rutten en de mededelingen 'Van het bestuur'.

De 'Mysterybird' van Anouk Post was weliswaar ook nog van de partij in elke editie, maar in het decembernummer werd het vertrek van de tekenares aangekondigd. Te hopen valt dat iemand het potlood van haar wil overnemen. Twee keer verscheen de nieuwe rubriek 'Literatuur' met bijdragen van Petra Ringenaldus, maar daarna waagde niemand zich meer aan een recensie. Een leuke uitdaging voor 2009? Zoals gezegd, verschenen in het laatste nummer van het jaar twee nieuwe rubrieken. Allereerst de rubriek met nieuws over het Steunpunt NME (natuur- en milieueducatie) dat op kinderboerderij De Heuvel talloze leuke activiteiten organiseert. Op deze activiteiten komen honderden kinderen met hun ouders af, zoals te lezen valt in deze eerste aflevering. De tweede nieuwe rubriek is eigenlijk een doorstart. De vogelrubriek die de afgelopen jaren met veel verve werd gebracht door Jouke is ter ziele. Daarvoor in de plaats kwam 'Waargenomen tussen Lek en Linge', waarin de hoogtepunten zijn opgenomen van de waarnemingenrubriek op www.nvwc.nl. In deze met veel foto's gelardeerde rubriek is dus niet alleen plaats voor vogels, maar voor alle interessante natuurwaarnemingen tussen Lek en Linge. Een staalkaart dus van wat men in de natuur van onze streek zoal kan tegenkomen. Rubrieken die we niet meer terugzagen in 2008 waren 'Ja, natuurleuk', 'Mythen en Legendes der NVWC' en 'Het Natuurmoment'? Wellicht kan iemand deze weer oppikken.

Webredactie

De website van de NVWC, ten slotte, wordt nog altijd verzorgd door Jouke Altenburg en dat doet hij onveranderlijk op uitstekende wijze. De groeiende hoeveelheid digitale data die hij op zich afkrijgt, noopt echter tot nadenken over de inrichting van de site (zowel technisch als eventueel opmaaktechnisch) en het beheer. Daarover wordt inmiddels in besloten en minder besloten kring nagedacht. De kans is groot dat www.nvwc.nl er vanaf dit jaar nóg beter uit komt te zien en nog beter het actuele platform voor activiteiten van onze vereniging gaat vormen.

Louis van Oort

Financieel jaarverslag

SAMENVATTING

Verkort jaarverslag

EXPLOITATIEREKENING 2008

De rekening geeft aan welke inkomsten en uitgaven er zijn gedaan in 2008. Het eindresultaat is een tekort van -/-1.479 euro. Dat is lager dan het tekort volgens de begroting (-/-2.875 euro). De belangrijkste redenen voor dat tekort zijn het verschijnen van het Libellenboekje en het realiseren van de vogelkijkhut in de Beusichemse waard. Verder zien we dat het ontvangen subsidiebedrag lager is omdat de aanvragen van subsidie voor het Libellenboekje en de vogelkijkhut nog moeten worden afgerond. Daar staat tegenover dat de huisvestingskosten en kosten van de werkgroepen lager zijn en dat de Voorziening Besteding Legaat is gebruikt om een deel van de kosten van het Libellenboekje, zoals in het Jaarverslag 2007 is gemeld, uit eigen middelen te betalen.

In 2005 was er een tekort -/-471 euro, 2006 een overschot van 2.836 euro en in 2007 een overschot van 413 euro.

	2008		begroting 2008		2007	
Omschrijving	DEBET	CREDIT	DEBET	CREDIT	DEBET	CREDIT
<i>Bijdragen totaal</i>		13.629		14.100		
<i>Overige baten totaal</i>		1.810		200		
<i>Rente baten totaal</i>		95		75		
<i>Afschrijvingen totaal</i>	1.154		800			836
<i>Excursie/Cursuskosten totaal</i>	0	22	0	0		20
<i>Huisvestingskosten totaal</i>	1.608		2.650			2.404
<i>Werkgroepen totaal</i>	699		1.200			538
<i>Bestuurskosten totaal</i>	376		400			354
<i>Dia- en lezingen totaal</i>	307		500			342
<i>Drukwerk en Promotie totaal</i>	3.265		2.950			2.857
<i>Algemene kosten totaal</i>	9.626		8.750			2.526
<< WINST\VERLIES >>		1.479		2.875		413
TOTAAL	17.034	17.034	17.250	17.250	10.289	

Relateren we deze gegevens aan het aantal betalende leden dan blijkt dat de kosten per lid 52,90 euro zijn.

	2008		2007	
Omschrijving	DEBET	CREDIT	DEBET	CREDIT
<i>betalende leden</i>	322		331	
	per lid	per lid	per lid	per lid
<i>Bijdragen totaal</i>		42,32		27,26
<i>Ontvangen gem. subsidies</i>		6,06		5,82
<i>Overige baten totaal</i>		5,62		3,01
<i>Rente baten totaal</i>		0,30		0,22
<i>Afschrijvingen totaal</i>	3,59		2,53	
<i>Excursie/Cursuskosten totaal</i>		0,07	0,06	0,60
<i>Huisvestingskosten totaal</i>	4,99		7,26	
<i>Werkgroepen totaal</i>	2,17		1,63	

Picknick. Foto: Kars Veling.

Nestkastcontrole. Foto: Frans Waroux.

	2008		2007	
<i>Bestuurskosten totaal</i>	1,17		1,07	
<i>Dia- en Lezingen totaal</i>	0,95		1,03	
<i>Drukwerk en Promotie totaal</i>	10,14		8,63	
<i>Kosten Hak-Al</i>	8,09		6,85	
<i>per Hak-al</i>	1,62		1,37	
<i>Convo's en verslagen</i>	0,32			
<i>Algemene kosten totaal</i>	29,89		7,63	
<< WINST\VERLIES >>		4,59	1,25	
TOTAAL	52,90	52,90	31,08	31,08
<i>ex winst/verlies</i>		48,31	29,84	

De NVWC ontvangt twee soorten subsidies: de jaarlijkse waarderingssubsidie van de gemeente voor het “werk” van de NVWC en projectsubsidies voor het Libellenboekje, de vogelkijkhut en het knotten.

De huisvestingskosten zijn lager door de lagere energiekosten als gevolg van minder verbruik en lagere maandkosten.

De kosten van het drukken van de Hak-al zijn in 2008 hoger door het grotere aantal bladzijden per uitgave: in 2008 gemiddeld bijna 40, in 2007 ruim 30. Elk betalend lid betaalt gemiddeld 1,62 euro per Hak-al. In 2007 was 1,37 euro en in 2006 was dat 1,24 euro. De Hak-al is de grootste kostenpost.

De kosten eigen producten betreffen de kosten van het Libellenboekje, de vogelkijkhut en de ooievaarspaal in de EVA-wijk. Die paal is nog een onderdeel van eerdere werkzaamheden voor de EVA-wijk.

De overige algemene kosten betreffen de kosten van de inschrijving van de Kamer van Koophandel, Davilex, het boekhoudprogramma, cadeaus aan externen, consumpties tijdens de jaarvergadering e.d. Deze zijn in 2008 gelijk aan die in de begroting en lager dan in 2007. In 2007 waren die hoog door de legeskosten voor de bouw van een vogelobservatiehut.

BALANS 2008

Bij de balans gaat het om de bezittingen en schulden van de NVWC. Het vermogen van de NVWC is per 31 december 2008 4.270 euro, oftewel het kapitaal per 1 januari minus het tekort van 2008. Eind 2007 was dat 5.748 euro.

	2008		2007		2006	
Omschrijving	DEBET	CREDIT	DEBET	CREDIT	DEBET	CREDIT
<i>vaste activa, saldo</i>	2.282		1.745		2.306	
<i>vorderingen</i>	1.225		770		415	
<i>liquide middelen</i>	14.681		18.484		17.753	
Tussenrekeningen						
<i>Vooruitbetaalde bedragen</i>	156		0		69	
<i>Vooruitontvangen bedragen</i>		494		715		65
<i>Nog te ontvangen bedragen</i>	85		16		89	
<i>Nog te betalen bedragen</i>		661		829		1.420
<i>Kapitaal per 1 januari</i>		5.748		5.335		2.499
Voorzieningen						
<i>Voorzieningen onderhoud</i>		1.000		1.000		1.000
<i>Voorzieningen bijz. uitgaven</i>		1.334		1.334		1.334

Green Rangers speuren naar libellen. Foto: Kars Veling.

	2008	2007	2006
Voorzieningen besteding legaat	0	1.225	1.924
Voorziening Ketelvink	10.521	10.013	9.403
Voorziening debiteuren	150	150	150
<<WINST/VERLIES >>	1.479	413	2.836
TOTAAL	19.908	21.015	20.631

De vaste activa bestaan uit bezittingen als vijver, keukeninventaris en kamptent. Voorzieningen zijn bedoeld om te verwachten toekomstige uitgaven of vervangingen te kunnen betalen, zoals een nieuwe motormaaier of cv-ketel. De Voorziening Besteding Legaat staat op nihil en is gebruikt om het eigen deel van de kosten van het Libellenboekje te betalen.

De liquide middelen zijn gedaald door de kosten van het Libellenboekje en vogelkijkhut. Het afronden van de subsidieaanvragen, zoals hiervoor is gemeld lopen nog.

BEGROTING 2009

De exploitatierekening geeft een beeld van de gerealiseerde inkomsten en uitgaven in 2008, de begroting van de verwachte inkomsten en uitgaven in 2009. Er wordt verwacht dat de uitgaven iets hoger zullen liggen dan de inkomsten.

	begroting 2009		2008		begroting 2008	
omschrijving	Debet	Credit	Debet	Credit	Debet	Credit
Bijdragen		12.600		13.629		14.100
Overige baten		200		1.810		200
Rente baten		75		95		75
Afschrijvingen	2.850		1.154		800	
Excursie/Cursuskosten				22		
Huisvestingskosten	2.550		1.608		2.650	
Werkgroepen	1.200		699		1.200	
Bestuurskosten	400		376		400	
Dia- en Lezingen	400		307		500	
Drukwerk en Promotie	3.750		3.265		2.950	
Algemene kosten	2.450		9.626		8.750	
<< WINST\VERLIES >>		725		1.479		2.875
TOTAAL	13.600	13.600	17.034	17.034	17.250	17.250

De belangrijkste kenmerken zijn:

Evenveel subsidiegelden als in 2008 door nog te ontvangen bedragen voor de vogelkijkhut en het Libellenboekje. De afschrijvingskosten zijn veel hoger omdat we reserveren voor het 35 jaar bestaan van de NVWC in 2010. De huisvestingskosten worden bijna even hoog geschat als die in de begroting 2008. Het gebruik van electra was in 2008 lager maar in 2009 zullen de tarieven voor electra hoger zijn als gevolg van de gestegen olieprijs. De drukkosten van de Hak-al worden hoger in geschat omdat de Hak-als in 2009 waarschijnlijk meer bladzijden zullen gaan tellen dan die in 2008 en omdat de portiekosten in 2008 hoger waren dan die in 2007. Onder de algemene kosten vallen kosten van de eigen producten. In 2009 verwachten minder eigen producten en geringere kosten voor die producten. Begin 2009 is het project natuurlijke erven gestart.

Knotten. Foto: Hans van de Warenburg.

Onderhoud tuin. Foto: Frans Waroux.

Zomerkamp Kapina. Foto: Kras Veling.

Kluut. Foto: Gerrit Jan Klop.

LEDEN 2008

Het aantal leden is gebaseerd op het laatste ledenbestand in betreffend jaar. De aantallen zijn:

	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Leden	322	331	330	316	305	300	295
Pr-lid	50	54	55	54	38	34	33
(subtotaal)	372	385	385	370	343	334	328
Jeugdlid	10	11	18	15	9	10	8
TOTAAL	383	396	403	385	352	344	336

Het aantal "gewone" leden is 322 en voor het eerst sinds 2002 is er sprake van een (lichte) daling. PR-leden (niet-betalende leden) zijn collega-verenigingen, bibliotheek, gemeente, huisartsen, kranten enz. die vanwege de promotie van de NVWC een gratis Hak-al krijgen. Voor basisschoolleerlingen is de jeugdgroep opgericht, in de hoop dat zij later ook voeling zullen hebben met de natuur. Momenteel telt die groep 10 leden; het maximale aantal is 15.

Januari 2009

Yme Jan Bosma

Penningmeester

Natuur- en VogelWacht Culemborg

Een uitgebreider Financieel Jaarverslag zal op de Jaarvergadering beschikbaar zijn. Indien gewenst kunt u bij de penningmeester deze versie ook (digitaal) opvragen.

Donker brandnetelkapje. Foto: Kars Veling.

Orchidee. Foto: Kars Veling.

Krabwebspin. Foto: Kars Veling.

Green Rangers

Verkort jaarverslag

5 januari

Uilen en braakballen
met Mirjam Sterk
De Ketelvink

26 januari

Roofvogeltelling
met Camiel Heunks
Lekdijk e.o.

16 februari

Dierenpension
bij Lody en Hester van Wiggen
A2-dierenpension

8 maart

nestkasten bouwen
met Leo van der Kooy
De Ketelvink

29 maart

zwerfvuil in de Baarsemerwaard
met Gonda Baard
Baarsemerwaard

19 april

Bloemen en planten
met Leo van der Kooy
Baarsemerwaard

10 mei

Inventariseren
met Kars Veling
De Zump

31 mei

Bijen
met Andele Boorsma
Weeshuistuin

21 juni

Kleine beestjes
Karin Verspui
De Zump

6 september

Picknick
De Zump

27 september

Natuurspel
met Gonda Baard
Plantage

25 oktober

Bomen
met Leo van der Kooy
De Plantage

8 november

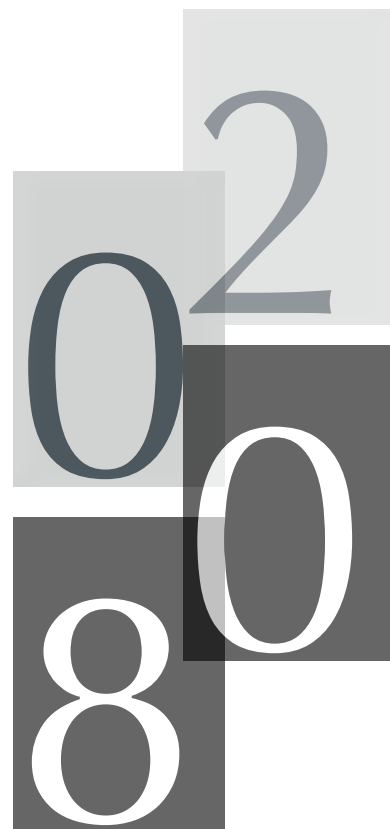
Stenen zoeken langs de Lek
met Gerdit Greeve
De Baarsemerwaard

29 november

Wintervoedsel en
Snavelvormen
De Ketelvink

De Green Rangers telde op 1 januari 2008 tien leden. Vier leden hebben zich in de loop van het jaar aangemeld, en twee afgemeld. Zes leden hebben de leeftijd van 12 jaar inmiddels bereikt, maar willen vooralsnog graag lid blijven.

Wiel Rutten

Natuurspel. Foto: Wiel Rutten.

Insectenwerkgroep

Het meest heuglijke feit van 2008 liet op zich wachten tot in december, want toen kwam het boekje 'Libellen tussen Lek en Linge' van de drukker. De leden van de insectenwerkgroep zijn daar jarenlang zeer druk mee geweest, maar het resultaat mag er dan ook zijn. Een schitterend boekje, waar menig streekgenoot van zal genieten.

Opmerkelijk

Na de overvloed van nieuwe libellensoorten in de afgelopen jaren, was er in 2008 toch weer een nieuwe soort: een zuidelijke keizerlibel in de Goilberdingerwaard. De drie nieuwe soorten van 2007 werden ook in 2008 aangetroffen. De vuurlibel, de tengere grasjuffer en een aantal ei-afzettende bruine korenbouten. Een van de nieuwkomers van 2006, de vroege glazenmaker, werd ook op verschillende plekken waargenomen. Een bijzondere vlinderwaarneming betrof (tweemaal!) een bruin blauwtje. Deze soort is nog maar enkele malen gezien in het werkgebied.

Monitoren

In 2008 zijn libellenroutes gelopen in de Zump, de Regulieren, het Tichelterrein, de Baarsemwaard en de Goilberdingerwaard. De laatste twee routes zijn in 2008 nieuw uitgezet, nadat de 'oude' routes in de Baarsemwaard vanwege de hoge oevervegetatie niet meer gelopen konden worden. In de Regulieren is een nieuwe groene glazenmakerroute uitgezet.

Er worden vier vlinderroutes gelopen: in de Zump, in de Baarsemwaard over de zomerdijk en langs de spoordijk, en in de Regulieren. Het was landelijk absoluut geen goed vlinderjaar in 2008 en dat is ook in de door ons getelde routes goed te zien. De meeste soorten werden minder gezien dan in de voorgaande jaren en voor soorten die altijd al schaars zijn, betekent dit gauw dat ze helemaal niet meer gevonden werden.

Inventariseren

De werkgroep heeft ook in 2008 weer veel tijd besteed aan 'nachtvlinders': er werden zes sessies gehouden in het Tichelterrein. Opvallend was dat we in 2008 59 soorten vonden tegenover 87 in 2007! Hiervan waren er acht nieuw voor dit gebied. Opmerkelijk dat ook de nachtvlinders een minder jaar hadden, net als veel dagvlinder- en libellensoorten. De Nationale Nachtvliedernacht werd gehouden in de wijk Eva-Lanxmeer.

Werkgroepactiviteiten

Veel tijd werd besteed om het boekje "Libellen tussen Lek en Linge" af te ronden. Het boekje is op de Nieuwjaarsreceptie 2009 gepresenteerd.

Excursies en Green Rangers

Naast de nachtvlinderactiviteiten, hield de insectenwerkgroep twee excursies: een libellenexcursie in de Regulieren (9 augustus) en een spinnenexcursie in de Baarsemwaard (18 september). Beide excursies werden verslagen in de Hak-al. In 2008 was er een jeugdexcursie naar de Zump, waar insecten werden gevangen en nagetekend. Ook werd geprobeerd de insecten op naam te brengen.

Margreet de Nie

Steenrode heidelibel. Foto: Rob van Haterd.

Werkgroep Wintervoeding Vogels

**Verkort
jaarverslag**

*Groenling aan
de pinda's.
Foto: Ruud Post.*

Zoals vaker gememoreerd, heeft het weer uiteraard een grote invloed op de werkzaamheden van de werkgroep; het is zelfs bepalend. 2008 is inmiddels het twaalfde warme jaar op rij. Het staat op een gedeelde negende plaats in de rij van warmste jaren sinds 1901.

Wintervoeding

Vorig jaar schreef ik nog "Sinds Al Gore het de wereld duidelijk heeft gemaakt met zijn An Inconvenient Truth, kan het niet ontkend worden, dat het ernstig mis is met ons klimaat. De gevolgen van de klimaatverandering hebben ook hun effecten op de winters van Nederland." Het lijkt door de reeks van "hogere" wintertemperaturen ieder jaar dat geen wintervoeding noodzakelijk is. Minimaal één keer per jaar heeft de werkgroep een formeel contact met medewerkers van de gemeente: sector ruimte, afdeling beheer. Tijdens deze vergadering komen zaken als de verbetering van de procedure wintervoeding aan de orde. Waarmee bewezen wordt dat het draaiboek wintervoeding vogels een dynamisch product is.

Opvang

Ieder jaar worden er vogels opgevangen. Dit jaar ging het maar om een gering aantal. De oorzaak is dat de bevolking van Culemborg met regelmaat de hulp inroept van de dierenambulance. Dit jaar toch nog één vogel opgevangen. Maar dan wel één met een verhaal. Op 12 oktober bood Frank Ridderhof een volièrevogel aan. Frank had hem gevonden ter hoogte van de Beatrixlaan. Ik had geen enkel idee welke vogel dit betrof. Jan Kaper, die grote kennis heeft van volièrevogels, kon dit leuke beestje gelijk op naam brengen. Helaas was de vogel niet geringd en dus zou het erg moeilijk worden om de eigenaar terug te vinden. Voor de eerstvolgende zondag stond er een NME-middag "gedraag je" ingepland. Er werd besloten om de vogel tot die tijd aan de goede zorgen van de kinderboerderij toe te vertrouwen. Immers de NME-middag leek een mooie gelegenheid om de vogel "tentoon te stellen". De hoop was dat een bezoeker misschien dit grappige vogeltje zou herkennen en zo ons mogelijk zou leiden naar de rechtmatige eigenaar. "Het is een bonte roodvoorhoofd-karakiki, een vrouwtje", wist mijn overbuurman. Ze komen van oorsprong uit Australië. Met enige verbazing hoorde ik mijn overbuurman aan. Ik wist niet dat hij zoveel over volièrevogels kon vertellen. Achteraf niet zo'n groot wonder, de een week eerder ontsnapte karakiki, bleek zijn vogel te zijn.

2009

Het draaiboek wintervoeding wordt jaarlijks geactualiseerd. Om de betrouwbaarheid te behouden, is van belang het draaiboek te blijven schouwen om bij het gebruik ervan problemen te voorkomen.

Ruud Post

2008

Winterwonderland. Foto: Ruud Post.

Knotwerkgroep

2008

*Knotten aan de Beusichemse dijk.
Foto's: Hans van de Warenburg.*

De knotwerkgroep van de NVWC is actief in de winterperiode als het blad van de bomen af is. Gestart wordt er in november met als streven twee werkdagen voor de kerstvakantie en minimaal drie werkdagen in de maanden januari tot begin maart.

De werkverdeling van de werkgroep is eenvoudig. Wim Smits is, naast de vaste motorzager, degene die zorgt voor aanschaf en onderhoud van het materiaal, koffie zetten op de knotdagen en vervoer naar de knotplaats. Harry van de Warenburg verzorgt communicatie met de eigenaren van de bomen, gemeenten, Gelders landschapsbeheer, convocaties en dergelijke. En daarnaast uiteraard de vrijwilligers die hun steentje bijdragen op de knotdagen zelf door de handen uit de mouwen te steken.

De 45 gesnoeiide bomen leveren ook nog een kleine subsidie op voor de NVWC. Stichting Landschapsbeheer Gelderland stelt € 3,- per geknotte boom beschikbaar. Daarnaast zijn wij afgelopen seizoen niet alleen fysiek ondersteund door een aantal vrijwilligers van de Rabobank, maar mochten we van hen ook een geldelijke bijdrage voor de NVWC in ontvangst nemen. Daar zijn ondermeer nieuwe beugelzagen van aangeschaft maar ook de nieuwe fietsenrekken bij de Ketelvink.

In november en december 2007 is er gesnoeid op de locatie De Duinen in Beusichem, veertien zware bomen in totaal. Het hout is hier verbrand. Naast de Rabovrijwilligers heeft ook de jeugdwerggroep ondersteuning verleend. De Pikse Boomgaard langs de Beusichemse Dijk heeft een opknopbeurt ondergaan. Onderdeel daarvan was het snoeien van vijftien knotwilgen. Het resthout is later versnipperd door het Waterschap. Bij de Bol, ook langs de Beusichemse Dijk, is een van de twee rijen gesnoeid, zestien bomen. Het hout is verwerkt in houtstapels achter de bomen. Mooie schuil- en broedgelegenheid voor diverse dieren en vogels.

Ook het seizoen 2008-2009 is de werkgroep weer actief op diverse locaties in Culemborg en Beusichem.

Voor meer informatie kun je terecht bij:

Harry van de Warenburg tel. 0345 - 514358
Wim Smits tel. 0345 - 501671

Plantenwerkgroep

Verkort jaarverslag

In het verslagjaar heeft de plantenwerkgroep weer een aantal activiteiten ondernomen. Deze zijn in volgorde van het jaar:

Speurtocht “op zoek naar het Hongerbloempje” op de avond van 16 april
Het hongerbloempje (*Draba muralis*) behoort tot de familie van de kruisbloemigen (*Cruciferae*). Het is een kleine plant met trosjes kleine, witte bloempjes. Het is een eenjarige plant. Dat wil zegen dat de plant in een seizoen uit zaad ontkiemt, groeit en bloeit en, nadat het zaad gerijpt is, weer afsterft. De bloeitijd is in april en mei. Dit is de tijd om naar dit zeldzame plantje op zoek te gaan. Na de bloeitijd is de plant moeilijk te ontdekken en bovendien verdwijnt hij vrij snel als de zaden eenmaal gevormd zijn. Buiten het rivierengebied, en meer specifiek de waarden tussen de benedenlopen van de Hollandse IJssel, Lek, Waal en Maas, komt de plant voor in de duinen van Zuid-Holland en Zuid Kennemerland. Vanouds is een groeiplaats ten westen van Culemborg, langs de Holderweg in de Pavijen, bekend. Al een tijdje was deze groeiplaats niet bezocht. De speurtocht leverde heel veel op. Al snel werd het eerste exemplaar gevonden en er zouden nog tientallen exemplaren volgen.

Excursie naar de Alblasserwaard o.l.v. Kees van de Vate op zaterdag 26 april
NVWC-lid Kees van de Vate heeft jarenlang in de streek gewoond en wist ons de mooiste plekjes te wijzen. We vonden de zomerklokjes, die prachtig in bloei stonden, zelfs enkele kievitsbloemen en ook nog enkele hongerbloempjes. Het verslag van deze excursie is geschreven door Leo van der Kooij en is opgenomen in Hak-al nr. 3 (juni 2008) blz. 32/33.

Speurtocht “Op zoek naar grassen” in de Steenwaard op de avond van 4 juni
We vonden 21 soorten grassen, waaronder mannagras, goudhaver, ruwe smele, kamgras en langbaardgras. Daarnaast vonden we enkele vermeldenswaardige andere planten, zoals bitterkruid, grote bevernel, kleine ratelaar, geoord en gevleugeld helmkruid, bezemkruiskruid, kattendoorn en zelfs nog een hongerbloempje. Een soortenlijst van alle gevonden grassoorten en enige andere soorten (niet volledig) is gemaakt. Belangstellenden kunnen deze opvragen bij Leo van der Kooij.

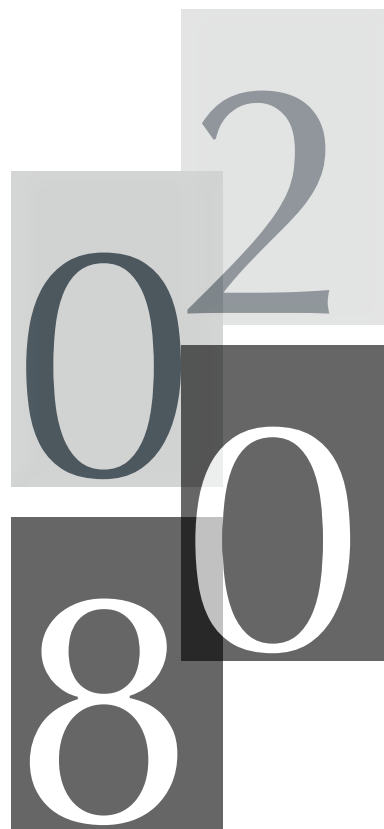
Op 27 augustus stond een water- en oeverplantenexcursie genoteerd. Deze is helaas niet doorgegaan.

Paddenstoelenexcursies

Er waren ook dit jaar weer twee paddenstoelenexcursies, die zoals steeds het geval is ook bij niet PWG-leden populair zijn. Op zaterdag 27 september werd de Kampina bij Boxtel bezocht. Het verslag van deze excursie met een soortenlijst staat in Hak-al nr. 5 (december 2008). Het is geschreven door Leo van der Kooij. Op zaterdag 11 oktober gingen wij met een grote groep naar de Kaapse bossen bij Doorn. Ook hier vonden wij weer veel soorten met als “klapper” een kostgangerboleet. Gijsje Robeer schreef een verslag van deze excursie, dat eveneens in Hak-al nr 5 is afgedrukt. Van deze laatste excursie is ook nog een soortenlijst gemaakt.

Ledenbestand

Twee leden hebben de werkgroep verlaten. Daartegenover konden wij vier nieuwe leden verwelkomen, zodat de Plantenwerkgroep eind 2008 elf leden telt.

Kievitbloem. Foto: Leo van der Kooij.

Vogelwerkgroep

In 2008 werden door de vogelwerkgroep in combinatie met de nestkastenwerkgroep weer verschillende activiteiten ondernomen.

2008

Inventarisatie Everdingerwaard (Camiel Heunks)

In het voorjaar van 2008 werden opnieuw de broedvogels van de Everdingerwaard geïnventariseerd. Grote delen van deze uiterwaard zijn de afgelopen jaren vergraven tot nevengeulen en dit jaar werd de laatste hand gelegd aan de inrichting van het gebied. In totaal broedden 61 verschillende vogelsoorten in het gebied en werden ruim 300 territoria vastgesteld. Onder de broedende soorten bevonden zich tien soorten van de Rode Lijst (o.a. boomvalk, tureluur en groene specht). Verreweg de meeste territoria bevonden zich in het oostelijke deel van het terrein. Hier broeden naast watervogels als grauwe gans (23), wilde eend (16) kuifeend (8) en meerkooit (14) ook de meeste moerasvogels, waaronder kleine karekiet (21), blauwborst (2) en rietgors (4). In het westelijke deel broeden vooral veel pioniersoorten van slikkig biotoop: kleine plevier (2), kluut (6) en tureluur (11) en weidevogels: grutto (1), Kievit (6), scholekster (4) en graspieper (7). De kribben van de Lek worden als broedplek gebruikt door grauwe ganzen, brandganzen en nijlganzen. In het oostelijke deel van het terrein was het totaal aantal broedende soorten precies gelijk met het aantal in 2007. Het totaal aantal vastgestelde territoria was in 2008 wel iets lager (215 t.o.v. 249 in 2007). Enkele water- en moerasvogels zijn sterk in aantal afgenomen (o.a. blauwborst) of niet meer waargenomen (waterral). Daar staan enkele nieuwkomers tegenover, waaronder kwartel en bosuil. Het aantal grauwe ganzen is ongeveer gelijk gebleven.

Trektellen in 2008; twee grote veranderingen (Louis van Oort)

Het trektellen onderging in 2008 op twee vlakken een ingrijpende wijziging. Gestimuleerd door de mooie aantallen en enthousiaste berichten van andere trektelposten op het onvolprezen www.trektellen.nl hebben we in 2008 voor het eerst ook in het voorjaar enkele malen geteld. Bovendien hebben we in het najaar vaak langer dan de normale 2,5 uur en ook op meer dagen dan alleen zaterdag geteld. Al met al hebben we door deze wijzigingen flink wat meer teluren gemaakt. Kwamen we in de voorgaande jaren aan 40 à 50 uur per jaar, in 2008 stakte de teller pas bij 70 uur en 22 minuten. In het voorjaar telden we, na een onofficiële aftrap op 23 april door Arjan Brenkman (die meteen een ortolaan had), op 27 april en 4 mei. De telling op 27 april was meteen spectaculair. Naast een mogelijke roodkeelpieper hadden we een grote pieper, een nieuwe soort voor onze post. Vanaf september werd weer iedere week minstens één officiële telling van 2,5 uur uitgevoerd. Enkele hoogtepunten waren: de tweede roodkeelpieper, de tweede koekoek ooit in het najaar, de vierde blauwe kiekendief sinds 2000, in totaal drie smellekens (ook een record), een telpostdag-record koperwiek (1485) en bonte strandloper (8), de eerste zilverplevier sinds 2000 en de eerste slechtvalken en ijsgors sinds 2005.

Minder buizerds bij roofvogeltelling (Louis van Oort)

Ieder jaar telt de NVWC in het laatste weekend van januari de roofvogels in haar werkgebied. Op 26 januari 2008 hebben elf volwassenen en de jeugdgroep (8-12 jaar) van de NVWC in verschillende groepen het gebied doorkruist. Deze jaarlijkse roofvogeltelling leverde dit keer 95 buizerds op. Daarmee zat deze soort duidelijk onder het gemiddelde van de afgelopen tien jaar. De wind was daarbij mogelijk een factor. Voor torenvalk was dit met achttien stuks een gemiddelde telling, terwijl sperwer met vijf stuks wat onder het gemiddelde zat. Verder werden ook twee haviken gezien. Opvallend was dat deze keer ook een steenuil en ransuil zijn waargenomen, hetgeen zelden gebeurt tijdens de roofvogeltelling. De telomstandigheden waren goed, althans wat zicht betreft, omdat het grootste deel van de telling onder zonnige omstandigheden verliep. Wel was het bijzonder winderig (windkracht 5-6), hetgeen er waarschijnlijk toe heeft bijgedragen dat er minder buizerds zijn gezien dan gebruikelijk. Die houden zich dan wat minder op in het open veld, waar ze doorgaans op heiningpaaltjes te vinden zijn. In de beschutting van bosjes, waar ze met slechter weer gaan zitten, vallen ze minder op. Naast de roofvogels werden nog andere leuke vogelsoorten gezien als de steeds minder zeldzaam wordende grote zilverreiger (vier stuks), grote gele kwikstaart (drie), grote zaagbek (twee) en waterpieper (twee).

Trektelpost. Foto: Petra Ringenaldus.

Vlielandweekend 17, 18 en 19 oktober 2008 (Dirk van Opheusden)

Acht leden van de vogelwerkgroep namen op vrijdag de eerste boot naar het eiland. In het donker vertrokken we uit Culemborg naar Vlieland. Allereerst was daar de hartelijke ontvangst door de schoonouders van Gerrit Jan Klop. En natuurlijk waren er de vogels. Het krioelde op het eiland van de lijsters. Ze waren er zodra we 's ochtends bij het krieken van de dag het appartement uit stapten, klaar voor een dag vogels kijken. Het ijle 'schrieie' van koperwieken, het lichte tikken van zanglijsters. Er was geen duindoornstruik waar ze niet in zaten. Het eerste 'rondje dorp' begon al goed met een velduil in de Oostervallei. Terug bij de jachthaven kwam een smelleken overvliegen. De eerste slechtvalk van het weekend zagen we ook tijdens dat eerste rondje, vanaf het Vuurboetsduin. De tweede dag ging het richting Kroonspolders. Op weg daarheen werden we, nog onwetend van het schouwspel dat ons te wachten stond, getraakteerd op een vrolijk tinkelend groepje baardmannetjes. Op de terugweg trakteerden we onszelf op appeltaart met cranberrysaus bij het Posthuis. Op de ochtend van de derde dag waren er nog spannende momenten op de hellingen van het Vuurboetsduin. Het was een 'vreemd roepje' dat de aandacht trok. Zo'n 'vreemd roepje' laat, zeker op Vlieland midden in het trekseizoen, vogelaarsharten sneller slaan. Minutieus werden de takken van de sparren langs het pad afgespeurd op het balletje veren en dons dat dat heeft veroorzaakt. 'Waar zit 'ie?' 'Ehh... die boom links achter die eerste, hiervoor, en dan net boven die dikke zijtak rechts. O wacht, nu vliegt 'ie naar die boom daar weer achter...' Wat het nou was? We weten het niet. Natuurlijk is dat jammer. Misschien was dit net die soort geweest... Maar de honderdenvijfde soort van dat weekend blijft een vraagteken op de lijst. Een reden tot klagen is dat allerminst. Zo'n vleugje mysterie voegt alleen maar iets toe aan een heerlijk herfstweekend vol beleving.

Project vogelhut/kijkscherm Beusichemse Waard

Uit m'n aantekeningen blijkt dat we in 2003 voor het eerst in onze Vogelwerkgroep gesproken hebben over een vogelkijkpost aan de Koornkade in de Beusichemse Waard. Liefst vijf jaar heeft het geduurd voordat het kijkscherm gerealiseerd kon worden. Aanleiding voor dit idee was dat door het proces van dijkverzwaring en ontgronding van de uiterwaarden in de Beusichemse Waard een ca veertig ha groot gevarieerd vogelrijk pioniersgebied was ontstaan. Leuk toch zo'n eigen NVWC vogelkijkpost vonden we. Dat blijkt nu ook voluit gezien de vele waarnemingen, maar daarover later. Er kwam heel wat meer bij kijken dan we voorzagen. De gronden bleken van een beleggingsmaatschappij met alleen een postbusnummer; er bestond ergens een beheersplan waarin een beperkte toegankelijkheid geregeld was, we kregen te maken met Rijkswaterstaat, Waterschap Rivierenland en de Gemeente Buren. De Koornkade is niet zomaar een zomerdijkje maar een gereguleerde dijk met een waterkerende functie en dan mag er een heleboel niet. Zo mag er niet in de zijkanalen iets ingegraven worden en werd een aanberming nodig. Het eerste ontwerp hield daar onvoldoende rekening mee en moesten we terugtrekken. Vervolgens werd er een ontwerp gemaakt dat achteraf nogal arbeidsintensief bleek maar goedgekeurd werd en waaraan we ons dus moesten houden. Maar "de aanhouder wint" en soms ontstaan er meevallers. Gelders Landschap bleek een perceel grond gekocht te hebben en door de geplande locatie tien meter westwaarts op te schuiven konden we daar prima terecht. De materiaalkosten voor het eigenlijke kijkscherm bedroegen maar zo'n 750 euro's. Low cost en met vrijwilligers bouwen dat was het uitgangspunt en dat lukte voortreffelijk. Diverse leges kostten ca €900,- en de aanberming van de Koornkade met ca 30 kubieke meter grond ca €950,-. Gelukkig kon het overgrote deel van kosten via subsidie van de Rabobank en een bijdrage van de Milieu Werkgroep Buren worden gedekt. Al met als konden we in het voorjaar 2008 aan de slag en het lukte om in de zomer ons kijkscherm te plaatsen, hufterproof en stormbestendig, want naar het westen ligt het volledig open. In het totaal bleken de werkzaamheden zo'n 130 dagdelen in beslag te nemen. Een man of drie, vier hebben heel wat dagdelen werk verzet. Op de laatste zaterdag waren we met een achttal NVWC'ers en rondten we de klus af met een feestelijke picknick.

Steenuilinventarisatie Lekdijk (Theo Boudewijn)

Afgelopen voorjaar zijn opnieuw de steenuilen langs de Lekdijk tussen De Duinen en Fort Everdingen geïnventariseerd. In tegenstelling tot vorig jaar zijn dit jaar de drie benodigde inventarisatieronden volledig verricht. Echter, het totaal aantal vastgestelde territoria bedroeg slechts 18 tegen 22 in 2007 en 28 in 2006. Vooral tussen de Kerswerf en De Duinen lag het aantal territoria aanzienlijk lager dan in voorgaande jaren, terwijl tussen de Weidsteeg en het Bakelbos het aantal territoria min of meer stabiel bleef. Natuurlijk kunnen er altijd territoria gemist worden, omdat vogels weigeren te reageren wanneer met een geluidsdrager de territoriumroep van de steenuil wordt afgedraaid. Dit geldt in ieder geval voor een broedpaar in de Redichemse Waard. We gaan in 2009 nader kijken naar de teruggang van de steenuilen tussen de Kerswerf en De Duinen en proberen hieraan iets te doen.

Dodaars. Foto: Gerrit Jan Klop.

Vogelhut in aanbouw. Fotografie: niet bekend.

Steenuil. Foto: Martine Bonte.

Bosruiter. Foto: Gerrit Jan Klop.

Van vijf broedparen kon informatie over het broedsucces worden vastgesteld: ze bleken alle drie jongen te hebben. Het broedsucces bedroeg in 2008 gemiddeld dus drie jongen tegen minstens 1,8 jong per broedpaar in 2007. Hiermee was het broedsucces gelijk aan het broedsucces in 2006 toen ook gemiddeld drie uitgevlogen jongen per nest werden vastgesteld. Bij vier nesten konden de jongen geringd worden. De jongen waren gezond en goed op gewicht. Bij de inventarisaties kwamen we ook nog andere soorten uilen tegen. In totaal werden vier paren bosuilen langs de dijk vastgesteld. Van twee paren vlogen in ieder geval jongen uit. Ook werden er vier territoria van ransuilen langs de dijk vastgesteld. Komend jaar hopen we ook de jongen van enkele bosuilparen langs de dijk te ringen.

Ijsvogels in het werkgebied (Marcel Kok)

We hebben een goed jaar gekozen om te kijken naar het voorkomen van de ijsvogel in het werkgebied van de NVWC. Over de 150 waarnemingen (van ook vaak meerdere exemplaren) door meer dan dertig verschillende waarnemers. Veel waarnemingen komen van dezelfde gebieden langs vooral Lek en in mindere mate Linge en nog weer minder uit het landelijk gebied. Dit is niet verwonderlijk gezien zowel voorkomen als waarnemersdichtheid. In de uiterwaarden van de Lek en langs de Linge is een waarneming van de ijsvogel bijna vaste prik geworden. In totaal zijn in ieder geval zo'n 6-8 territoria vastgesteld. Gezien de koude aan het eind van het jaar en begin 2009 is het interessant te kijken wat het komend jaar met de ijsvogelstand gebeurt. Mijn eerste berichtje over de ijsvogel schreef ik in januari, 'gestoord' door een langsvliegende ijsvogel; tijdens het schrijven van dit stukje probeert een ijsvogel de koude te doorstaan in een wak in de sloot naar huis. Over de ijsvogel zal een uitgebreider verhaal voor de Hak-al worden geschreven.

Grauwe gans. Foto: Ruud Post.

Punt Transect Telling – Regulieren (Peter van Horssen)

Hoewel de weermannen onheilspellende koude en misselijkmakende gevoelstemperaturen voorspelden, viel het allemaal reuze mee. Vogeltechnisch viel het mee en ook tegen. Tegenvallend waren de aantallen lijsters (1 kramsvogel en 1 koperwiek en een handvol merels), de afwezigheid van kleine of wilde zwanen en vrij weinig ganzen (ca 1500 kolgans rond de Molenkampen). Aantallen roofvogels, met name buizerd en torenvalk, waren ook laag. Meevallers: 2x havik in de Regulieren en op de plas van de Molenkampen 175 wintertaling en 1 vrouw nonnetje. Buiten de telpunten om nog enkele waterpiepers, 3 witgatjes, 2x witte kwikstaart, 1 vr blauwe kiekendief, 1 x ijsvogel.

Riviervogeltelling (Marcel Kok)

Ook dit jaar zijn van januari tot en met april en van september tot en met december maandelijks weer de rivierentellingen gehouden. Over het algemeen gaan zo'n 4-6 mensen mee, met af en toe een uitschieter naar beneden. Qua waarnemingen zijn het natuurlijk de mooie groepen ganzen, leuke aantallen eenden en een aantal krenten in de pap die de telling de moeite waard maken. Een aantal keren zijn sneeuwganzen gezien (altijd weer verdacht), een tweetal visarenden en vijf bruine kiekens in het geweldige trekweekend van 13-14 september, 23 lepelaars, de steeds vaker waargenomen grote zilveren en bijna elke telling een slechtvalk (2 of 3 in oktober).

Grutto. Foto: Jouke Altenburg.

Een paar nieuwtjes over het afgelopen jaar. Er is veel ophef over het afmaken van zomer ganzen, ook hier langs de rivier is dat gebeurd. Het lijkt erop dat dit is terug te zien in de aantallen ganzen, hoewel hier ook het zachte najaar een rol in kan spelen. Sinds september worden grote groepen ganzen op kaarten ingetekend, dit ten behoeve van (evaluatie van) gebiedsgericht beleid door SOVON en beheersovereenkomsten met boeren. In oktober en november is er een grote internationale steltlopertelling waar de rivierentellingen in meedraaien, deze soorten worden standaard door NVWC geteld. Verder zijn de NVWC-rivierentellingdata gebruikt voor een ecologische rapportage door Bureau Waardenburg voor de besluitvorming rondom de plannen voor een extra Lekaftakking vanaf de jachthaven richting zandafraving (die voor de zomer al voor veel ophef rondom Culemborg hebben gezorgd). Guido, Theo en Marcel hebben die data bij elkaar geschraapt. Het komende jaar gaan we de tellingen van de afgelopen jaren uitwerken voor een artikel in de Hak-al.

Gierzwalwtelling Kasteel Waardenburg (Theo Boudewijn en Marcel Kok)

In 2007 is de renovatie van kasteel Waardenburg van start gegaan. De start hiervoor werd gegeven door het plaatsen van twee gierzwaluwkasten. De werkzaamheden worden kritisch gevolgd, omdat onder de dakpannen van het te renoveren dak al jarenlang gierzwaluwen broeden. Zowel in juni en juli 2007 is door leden van de vogelwerkgroep bij het kasteel waargenomen. Ook is de zolder tijdens de open monumentendag bezocht en is met de opzichter van de renovatie gesproken. Tijdens de periode met eieren werden slechts een dertigtal

invliegopeningen vastgesteld, maar in juli (in de jongentijd) werd op ruim zeventig plaatsen het invliegen van gierzwaluwen waargenomen. In de winter van 2008 is de renovatie van het dak afgerond, waarbij bij een deel van het dak aan de noordzijde rekening is gehouden met de gierzwaluwen door ruimte tussen het dakbeschot en de pannen te houden, waarachter nestkasten zijn geplaatst. In totaal werden zo'n 120 kasten geplaatst. Van de vijftig kasten die gecontroleerd konden worden waren er vijftien bezet. Volgens de beheerder waren er in totaal zo'n 35 bezet, alle aan de buitenzijde. In 2007 zaten ze ook aan de binnenkant, maar waarschijnlijk als gevolg van de bouwwerkzaamheden, zijn deze niet gebruikt. Tevens zijn in de toren gierzwaluwkasten ingemetseld, d.w.z. er zijn plavuizen met een gat erin voor gaten in de toren geplaatst, deze zijn niet gebruikt. Aan de overige zijden van het kasteel zijn prachtige koperen dakgoten direct onderaan het dak bevestigd, waardoor deze delen onbruikbaar zijn geworden voor de gierzwaluwen. In juli 2008 is opnieuw bij kasteel Waardenburg waargenomen. Op 42 plaatsen zijn invliegende gierzwaluwen waargenomen. Hierbij werd alleen gebruik gemaakt van het deel met het aangepaste dak. De ingemetselde kasten werden niet gebruikt. In ieder geval is kasteel Waardenburg ten dele behouden gebleven als broedplek voor de gierzwaluw. Komende zomer gaan we vast weer een keer kijken en zullen proberen met de nieuwe bewoners te regelen dat we de zolder mogen bezoeken.

Kwartelkoningtelling 2008 (Yvonne van Gils)

Net als in voorgaande jaren zijn er in 2008 rond eind mei en eind juni roepende kwartelkoningen in Nederland geteld. Door de NVWC zijn er rond die tijd ook weer, langs de zuidkant van de Lek, tussen Culemborg en Wijk bij Duurstede 's avonds tegen schemering tellingen verricht. Helaas waren er wederom geen waarnemingen van roepende kwartelkoningmannetjes. Er zijn in deze periode ook geen meldingen hiervan geweest in de rest van ons werkgebied.

Overige activiteiten

Door de vogelwerkgroep zijn verder excursies naar Zeeland, de Zouweboezem en Oostvaardersplassen georganiseerd en tellingen verricht van de broedparen huiszwaluwen in Culemborg, stadsvogels (in het kader van project MUS), roeken in Culemborg en het aantal ooievaarsnesten in het werkgebied. Ook de Baarsemwaard is dit jaar geïnventariseerd.

2009

Voor het volgend jaar gaat er binnen de vogelwerkgroep een kersvers SOVON-vogelonderzoek van start met werktitel: "geef de boerenzwaluw een steun in de rug". In de hoofdrol niet minder dan de boerenzwaluw. Het gaat niet goed met onze voorjaarsbode. De soort staat op de rode lijst, met het kenmerk "gevoelig". Een terugloop van 50-75% in de afgelopen veertig jaar. In het algemeen weten wij onvoldoende van de boerenzwaluw om deze als soort goed te beschermen, daarom dit onderzoek. Coördinator van dit (BMP-E) boerenzwaluwproject wordt Ruud Post.

samengesteld door
Marcel Kok

Grote zilverreiger. Foto: Ruud Post.

Sperwer. Foto: Kars Veling.

Deelnemers Big Day 2008. Foto: Kars Veling.

Nestkastenwerkgroep

Het gaat goed met de nestkastenwerkgroep. Wat zeg ik? Het gaat bijzonder goed. De groep bestaat uit een flink aantal mensen die min of meer regelmatig aan de werkzaamheden deelnemen. De 'trekker' van het geheel is Leo van der Kooij. Hij coördineert vrijwel alles en houdt ook de boekhouding bij.

Allereerst maakt Leo een schema van de werkzaamheden die gaan komen. Hij vult er data bij in en ook reservedata. Op die manier is het vrijwel altijd mogelijk dat de werkzaamheden die gedaan moeten worden ook inderdaad gedaan worden, of althans gedaan kunnen worden. Over het algemeen zijn het de dinsdagen en donderdagen waarop een groepje mensen het veld ingaat. Een en ander is altijd afhankelijk van wie van de bezitters van een auto met trekhaak er op enig tijdstip kunnen. Op een normale ochtend waarop we dan controleren en schoonmaken, kunnen er zo'n 6 à 7 kasten bezocht worden. Dat is dan altijd nog zo'n ritje van een kilometer of dertig. Want dat is wel een nadeel, ze liggen helaas niet naast elkaar. Dat is met zogenaamde 'mussenflats' iets beter geregeld. Daar wonen drie gezinnen in één kast en dat gaat iets vlotter. De groep houdt zich voornamelijk bezig met torenvalken- en uilenkasten. In de afgelopen twee jaar hebben we ook een aantal kerkuilenkasten geplaatst. Een soort die zich, ook in onze regio, regelmatig laat spotten. We hebben nu tien kerkuilenkasten in ons bestand waarvan twee kasten bewoond en dat is vele jaren niet meer voorgekomen.

Wanneer er tijdens controlebezoeken kasten beschadigd zijn en nog gerepareerd kunnen worden gaan deze weer mee terug en worden dan op een woensdagochtend door leden van de klusgroep hersteld. Is een kast helemaal verdwenen, wat dus inderdaad voorkomt, dan wordt een nieuwe kast gemaakt. Ook krijgen we nog wel eens van boeren of particulieren het verzoek om op hun perceel een bepaalde kast op te hangen, omdat eerder betreffende soort gesignaleerd is. Er wordt dan meestal eerst een afspraak gemaakt waarna we op betreffend adres poolshoogte gaan nemen. Blijkt dat de locatie geschikt is voor het plaatsen van een kast, dan wordt dat gehonoreerd en wordt op enig tijdstip de kast geplaatst of opgehangen. Overigens gaat de werkgroep uiterst zorgvuldig met deze verzoeken om. Voor ons gevoel zitten we als werkgroep met om en nabij de veertig kasten, verdeeld over torenvalk, bosuil, steen- en kerkuil behoorlijk aan ons maximum. Tot nu toe loopt het allemaal nog redelijk gesmeerd wanneer ook nog in aanmerking wordt genomen dat we ook nog een aantal vleermuiskasten in beheer hebben. Maar dat is het domein van onze vleermuisspecialist, Fred van Delft.

Samengevat, het gaat uitstekend met deze groep vrijwilligers die op zo'n werkochtend genieten van het buiten zijn en er een fijn gevoel aan overhouden wanneer blijkt dat in zo'n houten kast een 'jong gezin met kroost' woont en dat kroost zo straks ook weer op zoek moet naar een nieuwe woonlocatie.

Op dit moment bestaat de werkgroep uit: Theo Boudewijn; Jos den Ouden; Jilles Verdouw; Jandirk Kievit; Fred van Delft; Frans Waroux; Edo van der Woude; Arie van der Ham, Paul van Buchem en Leo van der Kooij. Is uw belangstelling voor deze werkgroep gewekt en wilt u wat meer weten, bel dan even met Leo van der Kooij - 0345-515450; hij kan u over van alles en nog wat informeren.

Frans Waroux

*Onderweg gaat een kop koffie er altijd wel in.
Foto: Frans Waroux*

Bibliotheek en archiefwerk

*Verkort
jaarverslag*

Dagje uit met de Tuin- en kluswerkgroep.

De bibliotheek is geschikt voor het uitlenen van boeken of tijdschriften. Op de computer zijn alle boeken en rapporten opgenomen en via trefwoord, titel of schrijver terug te vinden. Leden kunnen hier gratis gebruik van maken. Meer informatie via bestuur, werkgroepcoördinator of contactpersoon bibliotheek Gonda Baard, tel. 0345-521394, mwbaard@planet.nl

In het Streekarchief staan alle belangrijke verenigingsstukken van de eerste 25 jaar. Het dynamisch archief, het archiveren van krantenknipsels en het bijhouden van tijdschriften vraagt nog aandacht. Voor vragen: 0345-521394 of mwbaard@planet.nl

Cobi Huigen en Gonda Baard gaan in 2009 door. Jaaike Bosma en Ad van der Ven stoppen met de ondersteuning van de werkgroep.

Gonda Baard

Tuin- en kluswerkgroep

Soms lijkt het of we als leden van de Klusgroep in de Tropen werken. Meestal zo rond de klok van negen uur druppelen op elke woensdagochtend, ja elke woensdagochtend de 'klusseiers' binnen. Op heel veel woensdagen is Gonda Baard er ook. Zij staat dan al in de keuken bij het koffiezetapparaat om voor de noeste werkers en aanwezigen al vast een heerlijke pot koffie in orde te maken. Wim Kievit komt, Edo van der Woude komt, Leo van der Kooij is zich dan meestal al uitgebreid aan het omkleeden, Jilles Verdouw schuift naar binnen en Coby Huigen – ook een van de trouwe bibliothecaressen – staat dan ook al in de keuken om samen met Gonda even de week door te nemen.

We zetten ons dan gezamenlijk aan de koffietafel en vertellen elkaar alle wetenswaardigheden van de afgelopen dagen. Terloops komt natuurlijk ook ter sprake wat we gaan doen. Een en ander is sterk afhankelijk van het weer. Maar allereerst wordt er een rondje tuin gemaakt. Papierknijper in de ene hand, emmer in de andere hand en dan alle denkbare zwerfvuil en al het andere vuil dat mensen niet in een vuilnisbak doen, oprapen. Wekelijks een plastic vuilniszak vol.

Er moet regelmatig gemaaid worden en de heggen moeten ook gesnoeid worden. Juist in het afgelopen jaar hebben we alle heggen een heel stuk korter gemaakt. Dan heb je een beter zicht op de tuin wat zeker in het voorjaar, wanneer alles in de bloei staat, een heel leuk gezicht is. De klimop die tegen de Ketelvink aan groeit doet dat met een enorme gretigheid. Een schitterend gezicht en we horen er ook vaak de mussen die er 's nachts een slaapplek vinden. Maar ook deze begroeiing moet af en toe worden ingekort.

Afgelopen jaar hebben we ook een aantal woensdagochtenden besteed aan het plaatsen van een aantal fietsenrekken bij de entree van het clubhuis. Een voor ons forse klus met een minimum aan gereedschap en een maximum aan creativiteit. Ze staan als een huis. Misschien niet helemaal recht maar het staat. Er was een offerte gevraagd voor het plaatsen door een bedrijf. Die €1.200,00 hebben we toch mooi zelf verdiend. De vijver doet het goed, eigenlijk uitstekend. Het is wel een element met een grote aantrekkingskracht op vandalen. Afgelopen jaar heeft Leo, gehuld in een waadbreek, er een hoeveelheid stenen uitgevist. De stenen zijn nu in ieder geval een stuk schoner dan daarvoor en de vijver is er ook niet lek door geraakt. Er zat wel een heel klein haarscheurtje in de waadbreek ....

We hebben ook regelmatig contact met Gemeente en Politie. Een oude, overleden boom, is door de Gemeente tot op een meter of drie afgezaagd. Het is nu een schitterende stam voor allerlei insecten en zwammen. Veel last hebben we van bezoekers die gebruik maken van de ruimte achter het hek bij de garage waar o.a. onze aanhanger staat. Er hangt inmiddels een bord "Verboden Toegang volgens Art. 461 ..." . Dit op aanraden van de politie die wij meermalen hebben gewezen op dit ongewenste bezoek. Deze personen blijven daar soms overnachten, doen er hun behoefte, zowel grote als kleine boodschappen, helpen mee aan een koersstijging van de aandelen Heineken maar nemen de emballage niet mee wanneer zij weggaan. Er moeten soms zakkenvol lege blikjes worden afgevoerd en dan moet je verduveld goed uitkijken waar je loopt want die grote boodschappen zijn niet misselijk. Dat word je later als je pech hebt. En toch blijft het leuk. Een praatje maken met de mensen die langs komen. Recent heeft de Gemeente het plateau waar de papier- glas- en kledingcontainers staan aanmerkelijk verbeterd. Ze hebben wel een heel stuk van de heg weg gesloopt om goed te kunnen bestraten, maar daar hebben we nu weer een aantal palen met draad geplaatst. Het ziet er allemaal best fraai uit. Afgelopen jaar heeft Leo ook weer een aantal bolletjes in de tuin geplant zodat het straks weer een genot is om erin te werken. De klusgroep geniet zeker, omdat we in het najaar zijn begonnen met intern schilderwerk. Zo blijven we bezig en nodigen nieuw bloed van harte uit om eens een keertje mee te komen helpen. Leo kan alle door u gewenste inlichtingen verschaffen.

Frans Waroux

Er moeten soms zakkenvol lege blikjes worden afgevoerd. Foto: Frans Waroux

Hak-al overzicht 2007

artikel	Schrijver	gebied	Hak-al nummer	onderwerp
Redactionele pagina's				
Green Rangers	Wiel Rutten	in en om Culemborg	3	natuur algemeen
Green Rangers	Wiel Rutten & Cocky de Groot	in en om Culemborg	4	nachtvlinders
Green Rangers	Wiel Rutten	in en om Culemborg	5	spinnen, paddestoelen
Van de leesplank	Leo van der Kooij	tijdschriften	2	natuur algemeen
Van de leesplank	Leo van der Kooij	tijdschriften	3	natuur algemeen
Van de leesplank	Leo van der Kooij	tijdschriften	4	natuur algemeen
Van de leesplank	leo van der Kooij	tijdschriften	5	natuur algemeen
Vogels in en om Culemborg, waarnemingen	Jouke Altenburg	in en om Culemborg	2	vogels
Vogels in en om Culemborg	Jouke Altenburg	werkgebied	3	vogels
Vogels in en om Culemborg	Gerrit Jan Klop	werkgebied	5	vogels
Waar komt die naam vandaan?	Ellen Geleedst	naamgeving	2	De ooievaar
Waar komt die naam vandaan?	Ellen Geleedst	naamgeving	4	bokje
Waar komt die naam vandaan?	Ellen Geleedst	naamgeving	5	natuurleuk
Additionele pagina's				
Molenkade: een vergeten stukje Culemborg	Kars Veling	Molenkade	2	gebied
Broedvogels in de Baarsemwaard	Camiel Heunks	Baarsemwaard	2	broedvogels
Broedvogels van de Everdingerwaard	Camiel Heunks	Everdingerwaard	5	broedvogels
Huisvestingsproblemen Eva-Lanxmeer	Frans Waroux	Lanxmeer	2	vogels
Bericht van het nestkastenfront	Frans Waropux	werkgebied	3	vogels
Twee impressies 6e Big Day	Theo Boudewijn	in en om Culemborg	3	vogels
De Biesbosch, 'oerwoud om de hoek'	Jouke Altenburg	de Biesbosch	3	vogels, insecten
Meeldauwlieveheersbeestje en plataanmijnmot	Wim Rubers	De Lieskampen	2	insecten
Vuurjuffers op nieuwe plekken	Rob van de Haterd	in en om Culemborg	3	libellen
Vlinderproject en tuinvlindertelling	Kars Veling	De Heuvel	2	vlinders
Nachtvlinders	Annette, Kars & Jouke	Tichelterrein, de Zump	4	nachtvlinders
Nachtvlinders rond de vakantiehut	Louis van Oort	Tintigny, België	4	nachtvlinders
Helleborussen, bosanemonen en kamsalamander	Plantenwerkgroep	landgoed Neerijnen	3	planten, reptielen
Rond huis, hof en vijver	Luut van Wijk	tuin in Culemborg	3	salamanders
Van Mycofielen en mucofagen	Leo v.d. Kooij	Kampina	5	paddestoelen
Voelen, proeven, kijken en ruiken	Leo v.d. Kooij	Kaapse Bossen	5	paddestoelen
Zekere witvingrondel in de Lek	Menno Soes en Paul Boddeke	Aan de Lek	5	vissen

Hak-al overzicht 2008

artikel	Schrijver	gebied	Hak-al nummer	onderwerp
Redactionele pagina's				
Green Rangers	Wiel Rutten	in en om Culemborg	1	knotten/uilen
Green Rangers	Wiel Rutten	in en om Culemborg	4	natuur algemeen

Green Rangers	Wiel Rutten	in en om Culemborg	5	natuur algemeen
Green Rangers	Wiel Rutten	Natuur in C'borg	3	natuur algemeen
Van de leesplank	Leo van der Kooij	tijdschriften	1	natuur algemeen
Van de leesplank	Leo van der Kooij	tijdschriften	2	natuur algemeen
Van de leesplank	Leo van der Kooij	tijdschriften	3	natuur algemeen
Van de leesplank	Leo van der Kooij	tijdschriften	4	natuur algemeen
Van de leesplank	Leo van der Kooij	tijdschriften	5	natuur algemeen
Waar komt die naam vandaan?	Ellen Geleedst	naamgeving	1	het paapje
Waar komt die naam vandaan?	Ellen Geleedst	naamgeving	2	de dodaars
Waar komt die naam vandaan?	Ellen Geleedst	naamgeving	3	de buizerd
Waar komt die naam vandaan?	Ellen Geleedst	naamgeving	4	de kramsvogel
Waar komt die naam vandaan?	Ellen Geleedst	naamgeving	5	De tafeleend
Additionele pagina's				
Waargenomen tussen Lek en Linge	Jouke Altenburg & Louis van Oort	tussen Lek en Linge	5	natuur algemeen
Verslag zomerkamp	Gerdit Greve	Kampina	4	natuur algemeen
Slapende grutto's tussen Lek en Linge	Peter van Horssen	werkgebied	1	vogels
Minder buizerds bij roofvogeltelling	Louis van Oort	werkgebied	1	vogels
Het vliegende juweel	Leo v.d. Kooij	werkgebied	1	vogels
Oostvaardersplassen, excursieverslag VWG	Leo v.d. Kooij	Oostvaardersplassen	2	vogels
Mussen in Culemborg e.o.	Kars Veling	Culemborg	2	vogels
Een wereld vol ijsvogels (2)	Leo v.d. Kooij	wereld	2	vogels
Vogels en recreatie	Yme Jan Bosma	Uiterwaarden	2	vogels e.a.
Kauwenkabaal	Michel Kiemann	Voorne e.o.	3	vogels
Ooievaarsnest geplaatst op Vitensterrein	Frans Waropux	rubriek	3	vogels
Big Day 2008, verslag	Theo Boudewijn	werkgebied	3	vogels
Wat helpt de Nederlandse weidevogels er bovenop?	Jouke Altenburg	rubriek	3	weidevogels
Tweespraak weidevogels	Kars Veling & Kees de Raad	C' borg buitengebied	3	weidevogels
Help de huismus met de vogelvide	Jouke Altenburg	rubriek	3	vogels
Vogelexcursie naar Zeeuwse Delta	Huub Bajens	Zeeuwse Delta	4	vogels
Op stap met zwaluwonderzoeker Bennie v.d. Brink	Jouke Altenburg	Veluwemeer	4	zwaluwen
Project kijkscherm Beusichemse waard	Eric Schuurman	Beusichemse waard	5	vogels
Het zenderen van een oehoejong	Jouke Altenburg	Gelderse steengroeve	5	vogels
Nestkastenwerkgroep blijft actief	Frans Waroux	in en om Culemborg	5	vogels
Waarnemingen van boomkrekel in Culemborg	Theo Boudewijn & Annemarie Roelink	Culemborg	4	insect
Op jacht naar de groene glazenmaker	Rob van de Haterd	Regulieren	4	libellen
Koperuil en goudvenster, insectenankdoten	Kars Veling	Culemborg	4	nachtvlinders
Nationale Nachtvlinder nacht, veel vlinders	Annette, Louis & Kars	Lanxmeer	4	nachtvlinders
Een herfst vol spinnen, excursieverslag	Gijsje Robeer	Baarsemwaard	5	spinnen
Verslag PWG naar Alblasserwaard	Leo v.d. Kooij	Alblasserwaard	3	planten
Paddestoelenexcursie, verslag	Leo van der Kooij	Kampina	5	paddestoelen
www.padden.nu	Kars Veling	de Ronde Haven	2	padden
Vleermuisexcursie, verslag	Kars Veling	De Plantage	4	vleermuizen
Steunpunt NME, NME-activiteiten	Pauline Hoevenaars	De Heuvel	5	NME

Adressen

Contactadres:

Natuur-en Vogelwacht Culemborg
Clubhuis “De Ketelvink”
Middelcoopstraat 1a
4102 CE Culemborg
Triodosbank: 78.14.04.312
KvK te Tiel: 40156764
e-mail: post@nwwc.nl
website: www.nwwc.nl

Bestuur:

Kars Veling (voorzitter)
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
☎ 0345 - 53 16 89

Gonda Baard (secretaris)
Martinus Nijhoffpad 13
4103 WP Culemborg
☎ 0345 - 52 13 94

Yme Jan Bosma (penningmeester)
Wilgenboom 51
4101 WK Culemborg
☎ 0345 - 51 30 08

Algemene bestuursleden:

Paul van Buchem
Kastanjeboom 33
4101 VS Culemborg
☎ 0345 - 51 01 50

Saskia Janssen
Wilgenroos 12
4102 KL Culemborg
☎ 0345 - 53 28 98

Stellen van vragen aan het bestuur
kan door te bellen of te mailen naar:
bestuur@nwwc.nl

Lidmaatschap en Contributie:

Nieuwe leden, adreswijzigingen en
overige veranderingen in lidmaatschap
kunnen worden doorgeven via e-mail
aan: Toine van de Laar,
ledenadmin@nwwc.nl of het postadres
van “De Ketelvink”.

Betaling geschiedt per
toegezonden acceptgirokaart.
Lidmaatschap per gezin/adres €15,00
per jaar. Postlidmaatschap €24,00 per
jaar. Opzegging minimaal een maand
voor het einde van het verenigingsjaar.

Coördinatoren:

Lezingen
dia-avonden en cursussen:
Kars Veling (*ad interim*)
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
☎ 0345 - 53 16 89

Kampen
Saskia Janssen
Wilgenboom 12
4102 KL Culemborg
☎ 0345 - 53 28 98

Vogelwerkgroep incl. Nestkasten:
Marcel Kok
Amstelsingel 19
4105 GZ Culemborg
☎ 0345 - 51 60 74

Plantenwerkgroep:
Leo van der Kooij
Vliegenweg 3
4101 JK Culemborg
☎ 0345 - 51 54 50

Insectenwerkgroep:
Rob van de Haterd
Burgemeester Verweijlaan 44
4191 XH Geldermalsen
☎ 0345 - 52 25 82

Vragen over insecten:
Annette van Berkel
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
☎ 0345 - 53 16 89

Knotwilgenwerkgroep:
Harry van de Warenburg
Grondzeilenweg 9
4105 HJ Culemborg
☎ 0345 - 51 43 58

Werkgroep Wintervoeding Vogels
Ruud Post
Linnaeuslaan 61
4102 LG Culemborg
☎ 0345 - 51 09 29

Tuin- en kluswerkgroep:
Frans Waroux
Irene Vorrinkstraat 69
4105 JA Culemborg
☎ 0345 - 51 53 93

Begeleiding jeugdgroepen:
Wiel Rutten
A. Romein Verschoorpad 1
4103 VE Culemborg
☎ 0345 - 51 00 64

Bibliotheek werkgroep:
Jaaike Bosma
Wilgenboom 51
4101 WK Culemborg

Boeken/verslagen/tijdschriften in
“De Ketelvink”. Informatie en uitleen
woensdagmorgen of op afspraak
Telefoon: ☎ 0345 - 51 30 08

Contact-adressen:

Dierenambulance Vianen:
Jolande van der Klis
Postbus 390
4130 EJ Vianen
☎ 06-51 11 12 90
e-mail: jolandevanderklis@hetnet.nl

Kinderboerderij “de Heuvel”
Peter Brosky
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
☎ 0345 - 51 88 09

Steunpunt NME
Pauline Hoevenaars
Bezoekadres 'de Heuvel'
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
☎ 0345 - 51 97 41 (*di. & wo.*)
b.g.g. ☎ 0345 - 47 78 17

Klachten over vleermuizen in huis:
Stichting Landschapsbeheer
Gelderland / Vleermuiswerkgroep
Gelderland 'Vlegel'
Fred van Delft
Th. zassstraat 6
4105 BN Culemborg
☎ 0345 - 51 58 20
e-mail: fredvanDelft@casema.nl

Diverse Natuurorganisaties:

Milieu:
Milieuklachten gemeente Culemborg
☎ 0345 - 47 77 94
(tijdens kantooruren)
Na kantooruren politie
☎ 0900 - 88 44

Klachten meldlijn gemeente Culemborg
☎ 0345 - 47 79 59

*Buitengewoon opsporingsambtenaren
Culemborg*
P. Brosky ☎ 06-46 36 27 47
J. de Kaper ☎ 06-46 36 27 12

*Milieuklachten en
informatiecentrum (MKIC)*
☎ 026 - 359 99 99

Veldpolitie:
(Werkhoven)
Den Hartog: ☎ 0345 - 55 15 58
(Cothen)
Vrieling: ☎ 0345 - 56 16 75
(Zeist)
Meldkamer: ☎ 030 - 692 48 24

*Algemene Inspectiedienst
AID groendesk*
☎ 030 - 669 26 40 of
☎ 030 - 669 26 63

Gemeentepolitie
Triosingel 34
4101 XC Culemborg
☎ 0900 - 88 44

Vereniging Milieudefensie:
Postbus 19199
1000 GD Amsterdam

Milieudefensie Steunpunt Culemborg:
Frederik van Eedenlaan 30
4103 WB Culemborg
☎ 0345 - 53 30 97
e-mail: milieudefensie.culemborg@planet.nl

*Milieuwerkgroep
Noordwest-Betuwe:*
Harry van de Warenburg
Grondzeilerweg 9
4105 HJ Culemborg
☎ 0345 - 51 43 58

Milieuwerkgroep Buren:
Goof den Hartog
Kloosterlaan 15
4111 LG Zoelmond
☎ 0345 - 50 20 61

Informatie:

Clubhuis:
“De Ketelvink” voormalig “Ketelhuis”
op Terweijde.

Het Vogeljaar:
Jaarabonnement door overschrijving
van €12,55 op girorekening van de
N.V.W.C., ondervermelding van
“Het Vogeljaar”

Verbandtas en -trommel:
Op excursie? Vergeet dan niet vanuit
de Ketelvink de linnen NWWC-rugtas
mee te nemen met EHBO-dosjes,
instructies en belangrijke
telefoonnummers.
Iets gebruikt? Meld dit dan bij het
bestuur: bestuur@nwwc.nl,
☎ 0345 - 52 13 94

Inleveren vogelwaarnemingen:
e-mail: waarnemingen@nwwc.nl
Invulformulier te vinden op
www.nwwc.nl of via de speciale bak
in “De Ketelvink”

Vogelopvang:
Alle “wilde” zoogdieren en vogels,
die hulpbehoevend zijn kunnen, na
overleg, gebracht worden naar:

(tijdens kantooruren)
Kinderboerderij “de Heuvel”
Jan Kaper
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
☎ 06-46 36 27 12
(na kantooruren)
Ruud Post
Linnaeuslaan 61
4102 LG Culemborg
☎ 0345 - 51 09 29

Postadres redactie Hak-al:
Cocky de Groot
Valeriaan 49
4102 VG Culemborg
☎ 0345 - 53 38 60
e-mail: redactie@nwwc.nl

AGENDA

9 maart deadline kopij Hal-al april

Indien deze Hal-al onbezorgbaar,
graag retour aan:
N.V.W.C.
Middelkoopstraat 1A
4102 CE Culemborg

februari

5	donderdag	20.00	Bestuursvergadering
9	maandag	20.00	Thema avond: de website
14	zaterdag	9.00	VWG riviertelling
15	zondag	13.30-16.30	NME activiteitmet thema; de groetjes van toen
20	vrijdag	20.00	Lezing Spitsbergen van ijsschotsen tot ijsberen door Albert Vliegenhart
21	zaterdag	9.00-14.00	KWG knotten, De Duinen te Beusichem
28	zaterdag	vroeg	Green Rangers

maart

7	zaterdag	9.00-14.00	KWG knotten, De Duinen te Beusichem
8	zondag	11.00-15.00	NME natuurfestdag; snoeien met snert in de Zump
12	donderdag	20.00	Bestuursvergadering
14	zaterdag	9.00	VWG riviertelling
14	zaterdag	9.30-11.30	Green Rangers
20	vrijdag	20.00	Lezing nieuwe natuur in het Rivierengebied door Dirk Prins
21	zaterdag	9.00	VWG vogelexcursie Blauwe Kamer/Amerongse Bovenpolder
30	maandag	20.00	Jaarvergadering

april

4	zaterdag	9.30-11.30	Green Rangers
9	donderdag	20.00	Bestuursvergadering
11	zaterdag	9.00	VWG riviertelling
12	zondag	13.30-16.30	"De Heuvel"/NME thema; lammetjesdag/Pasen
17	vrijdag	20.00	Lezing Slakken door Herman Roode
18	zaterdag	9.00-13.00	PWG stinzenflora Utrechtse Vecht
18	zaterdag	9.30-11.30	Green Rangers
19	zondag	8.00	VWG vogelexcursie naar het Deltagebied
30	donderdag	10.00	IWG oranjetipjes zoeken in de Regulieren

mei

8	vrijdag	19.00	VWG vogelexcursie Zouweboezem
14	donderdag	20.00	Bestuursvergadering
15	vrijdag	19.00	VWG start Big Day (<i>start</i>)
16	zaterdag	9.30-11.30	Green Rangers
16	zaterdag	17.00	VWG eind Big Day (<i>finale</i>)
17	zondag	13.30-16.30	NME activiteitmet thema; C4Real2 op Caetshage

Kijk voor het laatste nieuws op www.nvwc.nl